

HET EERSTE EN VOORNAAMSTE DEEL DER UITWENDIGE ROEPING,
TE WETEN
DE WELMENENDE AANBIEDING VAN DE GENADE GODS IN CHRISTUS,
AAN ALLE DIE ONDER DE BEDIENING VAN HET EVANGELIE LEVEN
ERKEND DOOR DE RANDTEKENAARS DES BIJBELS
VERVAT IN DE FORMULIEREN VAN ENIGHEID ZO DER NEDERLANDSE
ALS
DER BUITENLANDSE HERVORMDE KERKEN
VOORTS BREDER VERKLAARD, KRACHTIG BETOOGD EN MANNELIJK
VERDEDIGD IN DE SCHRIFTEN DER HERVORMERS,
EN SEDERT DE HERVORMING TOT HEDEN DE ECHTE LEER VAN DE
HERVORMDE KERK GEWEEST EN GEBLEVEN;
BLIJKENDE UIT DE WERKEN VAN EEN GROOT GETAL DER EERSTE
GODGELEERDEN VAN ONZE NEDERLANDSE HERVORMDE KERK

EERSTE STUK.

Door

THEODORUS AVINK

TE UTRECHT,
BIJ HENDRICUS VAN OTTERLOO
Boekverkoper op de hoek van de Lijnmarkt bij de Maartensbrug.
1779

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2005

Jeremia 6 vers 16.

Zo zegt de HEERE: staat op de wegen, en ziet toe, en vraagt naar de oude paden, waar toch de goede weg zij, en wandelt daarin, en gij zult rust vinden voor uw ziel; maar zij zeggen: wij zullen daar in niet wandelen.

2 Korinthe 13 vers 1b.

In de mond van twee of drie getuigen zal alle woord bestaan.

Hebreeën 12 vers 1, 2.

Daarom dan ook, alzo wij zo groot een wolk der getuigen rondom ons hebben liggende, laat ons asteggen alle last, en de zonde (t. w. des ongeloofs) die ons lichtelijk omringt, en laat ons met lijdzaamheid lopen de loopbaan die ons voorgesteld is; ziende op de Oversten Leidsman en Voleinder des geloofs Jezus, Dewelke voor de vreugde die Hem voorgesteld was, het kruis heest verdragen en de schande veracht; en is gezeten aan de rechterhand des troons van God.

Noot.

De publicatie van dit werk werd anoniem uitgegeven. Uit andere publicaties in die tijd is gebleken dat de auteur Th. Avinck uit Utrecht was. Onder andere is zijn naam te vinden in de voorrede van Wolk der getuigen, beschreven door J. van Laar.

Deze digitale versie biedt alleen de inhoud en overzichten die Avinck in zijn boek heeft laten plaats. Voor de complete citaten leze men het origineel.

NODIG VOORBERICHT

Gelijk het zeker is, dat de mensen, die in onderscheiding van goden, en heidenen op de wereld de naam van Christenen dragen, hoewel verenigd in die waarheden, welke de gemene gronden van het Christendom uitmaken; nochtans in verscheiden Sociëteiten en gezindheden verdeeld zijn, die ieder op zichzelf bestaan, en hun bijzondere en meer of min tegen de anderen strijdende Leerstelsels hebben, uit welke het onderscheid, dat er tussen de een en de andere gezindheid plaats heest alleen te kennen is.

Zo is het niet minder zeker dat, indien men de primitieve Leer van een dezer gezindheden in het bijzonder nauwkeurig wil weten, de voorzichtigheid dan leert, dat men die niet moet opmaken uit de gevoelens van deze of gene der bijzondere Leden van zodanig een gezindheid, doordat men deze niet zelden in denkwijze over dezelve zal vinden te verschillen; maar alleen uit de Leerstelsels bij zodanig een gezindheid algemeen aangenomen, die dezelve in onderscheiding en met uitsluiting van die van andere gezindheden, erkent als alleen de primitieve Leer hunner Sociëteit in zich te behelzen, en waarin al de Leden van zodanig een gezindheid tezamen stemmen.

Gevolgt is in ieder dezer bijzondere gezindheden hij alleen *rechtzinnig*, die juist en overeenkomstig *de formulieren van enigheid* zijner gezindheid leert en belijdt; daar en tegen is iemand meer of min onrechtzinnig, naar mate hij meer of min van de formulieren van enigheid zijner gezindheid in leer en belijdenis afwijkt.

Hieruit volgt, dat, wanneer in de een of andere dezer bijzondere gezindheden door sommige

stukken geleerd en voorgestaan worden, die anderen, mede tot die gezindheid behorende, vermoeden niet overeenkomstig noch bestaanbaar te zijn met de primitieve Leer van de gezindheid, waartoe beiden behoren; zo veroorzaakt dit verdeeldheid; krijgt ieder partij aanhang; worden hierdoor twisten, en uit die twisten stellige verdenking van onrechtzinnigheid geboren; versterken en vermeerderen die de verwijdering, welke, zo er niet tijdig in voorzien wordt, een scheuring en vernietiging der Sociëteit voorspelt; zo volgt, dat, zal zulk een gezindheid blijven bestaan, daar haar bestendigheid alleen afhangt van de bewaring en handhaving van haar *formulieren van enigheid*, waarop zij gegrondvest is, dat, ter voorkoming van zulke verderfelijke gevolgen voor de Sociëteit de stukken, waarover bedenking valt, niet kunnen gelaten worden aan het oordeel van de leden, die daarover in geschil zijn, maar dezelve moeten met aflegging van alle vooroordelen eerst grondig onderzocht, dan alleen aan de formulieren van enigheid van die gezindheid getrouwelijk getoetst worden, of zij met de leer van die gezindheid overeenkomen, dan of zij daarvan verwijderd zijn, zo men anders een gegrond vonnis, over de in geschil zijnde stukken zal vellen en naar bevind van zaken rechtmatig handelen.

Gelijk het zo met de Christengezindheden in het algemeen in dezen gelegen is, zo is het ook in het bijzonder toepasselijk op die der Hervormde kerk. Deze heeft haar formulieren van enigheid (die behelzen een samenstel van waarheden en plichten) waardoor zij onderscheiden is van alle andere gezindheden buiten haar. Deze heeft haar leraars, die ten blijke van hun vereniging daarmee, bij ondertekening van dezelve bij de aanvaarding hunner bediening aannemen en beloven, dezelve te leren en voor te staan. En deze heeft haar Ledematen, die volgens hun gedane belijdenis, daarin ook mede te samenstemmen.

Wanneer er zich in de Hervormde Kerk mensen opdoen, die in begrip raken, dat er onder het stukken geleerd en voorgestaan worden, die nieuw en met de oude beproefde Leer niet overeenkomstig, maar in tegendeel veeleer daarvan afwijkende zijn zo dienden zij, die zulks vermoeden, zo zij in dezen voorzichtig en Christelijk willen te werk gaan vooraf zich te herinneren, dat, dewijl de formulieren van enigheid en hetgeen wij er van denken twee onderscheiden stukken zijn, de inhoud van de formulieren van enigheid en onze denkwijze over derzelver Inhoud kunnen verschillen, uit welke verschillendheid de twisten en verdeeldheden, die in een gezindheid over het stuk der Leer ontstaan, steeds geboren worden dan en daarom hoe sterk men ook mocht vaststellen van de eerste in rechtzinnigheid te zijn, zodat men het genoegzaam voor een onmogelijke zaak houdt, daarvan op enigerhande wijze te kunnen afgaan, zelfs al dacht men dat de rechtzinnigheid tot in merg en beenderen was doorgedrongen, zo is het derzulker plicht, eer zij over de gevoelens van hun medeleden oordelen, te onderzoeken, of haar eigen wijze van denken over de primitieve Leer der Gereformeerde Kerk in die stukken, daar men andere heimelijk in verdenkt, wel in alles volkomen strookt met de Formulieren van Enigheid van de Gereformeerde Kerk, waartoe vooral reden hebben zij, die de denkwijze, welke bij sommige Godgeleerden sedert een grote Eeuw is ingevoerd, verheffen boven het Licht dat ten tijde van de Reformatie zo heerlijk scheen zonder het eerste, in het oog te houden en het tweede te betrachten, zou men licht gevaar lopen, eens anders gevoelens naar onze eigen bijzondere denkwijze, wanneer die van de Formulieren van Enigheid verschilde, te beoordelen; zelfs zou de denkwijze van zo een beoordeler wèl vrij verder van de formulieren van enigheid kunnen verwijderd zijn, dan die van hem, welke hij oordeelt, iets nieuws te leren.

Dit geschied zijnde, moet zo iemand, met aflegging van alle vooroordelen, zien te verkrijgen een grondig begrip van de bij hem in het ooglopende stukken, en wel in die zin en dat oogmerk, zoals die geleerd zijn of worden, zonder daar iets áf te laten of toe te voegen; veel min dezelve uit hun verband te rukken, noch er een zin te willen indringen, die hij wiens gezegden het zijn, verwerpt. Wil dan zo iemand tot het dadelijk beoordelen overgaan, hij moet, zo zijn oordeel grondig zal zijn, de stukken die hem langs zodanig een weg van onderzoek tot kennis gekomen zijn, ten nauwkeurigst toetsen aan de formulieren van Enigheid. Eindelijk, uit die gedane vergelijking van de eersten met de laatsten, alleen naar de laatsten beoordelen, of én in hoever zij met dezelve overeenkomen; of daarvan verschillen, voor en al eer men onderneemt zodanige stukken **nieuw** of meer of min onrechtzinnig te noemen; ten ware, dat men lust had aan lieden, deskundig, zich, als een verwaande weetniet in de Leer van de formulieren van Enigheid van zijn eigen gezindheid, aller zichtbaarst kenbaar te maken.

Om nader te komen, het is zeker, *dat het eerste en voornaamste deel van de uitwendige roeping, te weten de welmenende aanbieding van de genade Gods in Christus, aan allen die onder de bediening van het Evangelie leven, ten einde zij allen, alleen op grond van die aanbieding, die aan hen als ZONDAARS, geschied; dat heil door een levendig geloof zouden aannemen en in bezit erlangen*, een Leer is, overeenkomstig de formulieren van Enigheid, zowel van die der uit- als der inlandse Gereformeerde kerken; en dat zulks de bestendige Leer van een grote heerschaar van de eerste Hervormde Godgeleerden van de Reformatie af tot nu toe geweest en gebleven is.

Wij, die hiervan op zekere gronden, overtuigd zijn, kunnen ons tot innige smart onzer ziel, niet genoeg bevreemden, dat hier en daar in sommige gemeenten der Hervormde

Kerk in Nederland mensen gevonden worden, Ledematen van de Hervormde Kerk, - ja waren er geen onder, welke het ambtshalve het minst betaamde, die van gedachten zijn dat de welmenende aanbieding, aan alle die onder de bediening van het Evangelie leven, een nieuwe Leer in de Hervormde Kerk is. Die oordelen, dat het niet voorzichtig is de woorden: schenken, geven en aanbieden, in dit gedeelte van de Leer der uitwendige roeping te gebruiken, die zodanig een aanbieding als wij terstond beschreven, volstrekt ontkennen, en door die ontkenning, zich direct verzetten tegen een gewichtig gedeelte van haar Leer, zo duidelijk in de *formulieren van enigheid* der Hervormde kerk geleerd. Mensen, die met de Remonstranten, die uitwendige roeping, waardoor die aanbieding alleen geschied, vermengen met de inwendige roeping, waardoor men tot het aannemen van die aanbieding bewrocht en in staat gesteld wordt.¹ Mensen, die uit dat vermengd begrip, de welmenende aanbieding bestrijden; mensen, die gelijk de Remonstranten, uit hun algemene genade tegen de predestinatie, en zij uit de predestinatie tegen de welmenende aanbieding, redeneren. Mensen, die allerzichtbaarst tonen, dat zij nóch *de formulieren van Enigheid* van de in- en uitlandse Gereformeerde kerken, nóch de Schriften van onze Reformateurs; nóch de verschilstukken tussen ons en de Remonstranten, wat zij ook daarvan mochten voorwenden; enigszins van nabij ingezien hebben, en des niet tegenstaande dit alles, de vrijmoedigheid gebruiken om te beoordelen wat in deze Gereformeerde, dan wel Remonstrants is. Mensen dermate door vooroordelen overheerst dat, hoe klaar, onderscheiden en overtuigend hun de Leer van die aanbieding ook werd voorgesteld, zij door de kracht van die vooroordelen buiten staat gehouden worden om hun gedachten en hun oordeel over het voorstel vrij te kunnen, laten werken, zonder uit zichzelf er in te denken en mee te vermengen; een of andere dwaling, die zij ras op rekening van de voorsteller, als door hem bedoeld, immers als in zijn voorstel liggende, hoezeer hij er ook tegen betuigt, weten te plaatsen; en vervolgens zulks alsof het bewezen waarheden waren, alleen op hun ongegrond vooroordeel wijd en zijd verspreiden; terwijl zij voor hun stelsel, waarna zij oordelen, niet anders hebben, dan de denkwijze van deze en gene latere Godgeleerden, waarmee zij instemmen en wier nagelaten Schriften hún formulieren van enigheid schijnen geworden te zijn.

Mensen, die een ieder met alle kracht schijnen te willen inboezemen, dat de voorstanders van gemelde aanbieding, allerlei verwarde, tegen de andere strijdende, ja zelfs onrechtzinnige gedachten voeden; als bijvoorbeeld, om er enige van te noemen:

- dat zij meer of min loochenen de Leer der predestinatie en die der bijzondere genade, zoals de laatsten zich in verdiensten en toepassing even ver uitstrekt;
- dat bij hun aanbieden en aannemen één en dezelfde zaak is;
- verder, dat zij leren niet een schenking en aanbieding ter geloofs aanneming; opdat men door het geloof het aangeboden in bezit krijgje, maar een aanbieding waardoor men onmiddellijk terstond het aangeboden, zonder tussenkomende geloofsaanneming, in bezit krijgt.

---

¹ De Leide Hoogleraar FRED. SPANHEMIUS zegt in zijn Historische Godgeleerd register der uitgelezenste verschillen van de Godsdienst pag. 260: De eerste valsheden der Remonstranten zijn dezelve, welke boven de III e IV Artikel, overwogen het Synode van Dordrecht en bij het XXII verschil zijn aangetekend. Zij vermengen, dat de UITWENDIGE roeping door het woord, gebiedende, aanradende, nodigende, AANBIEDENDE, en al te dikwijls krachteloze, met de INWENDIGE roeping door de HEILIGE Geest, welke werkt, overtuigt, trekt, mededeelt en altijd krachtig is. Zij veronderstellen ook, dat er geen ander einde des roependen Gods is, dan de Zaligheid van alle, ook van de verworpene, en dat er geen ander einde ten opzichte van deze kunnen gegeven worden, die ernstige, rechtvaardige en wijste, en geenszins bespottende zijn. Hun voornaamste oogmerk is, een vrijwillige en een algemene en gemene, en onverschillende genade vast te stellen.

- Dat het geloof aan die onmiddellijk in bezit stellende aanbidding bestaat in een werkeloze vaststelling of vertrouwen: Christus is mijn Zaligmaker, overzulks, dat zij een ander geloof leren dan het enige ware geloof, waardoor men Christus wordt ingelijfd en Hem en alle Zijn weldaden aanneemt; bestaande in kennis, toestemmen en vertrouwen;
- dat er onder zijn die kunnen geloven als zij willen;
- anderen die de Leer der algemene genade, Antinomianen, Hattemisten, ja Origenisten zijn toegedaan enz.
- Kortom, alles wat veroordelen, partijschap en drift goedvinden in het woeste en wilde daarheen op de lijst van de voorstanders der welmenende aanbidding te werpen, en dat alles straffeloos met Klassikale goedkeuring, onder betuigingen van een gemoeds bestaan dat recht tegenovergestelde vruchten pleegt voort te - brengen, zonder het minste bewijs, Veel min, dat een of ander ter plaatse, daar het behoort, daarover zou zijn aangeklaagd, noch wegens zijn dwalingen overtuigd geworden. Met wat titel zo een verregaande handel dient bekroond te worden, laten wij liefst aan anderen over te beoordelen.

Doordat wij deze verdenkingen als ten enenmaal ongegrond beschouwen, immers betrekkelijk die voorstanders van de welmenende aanbidding aan alle, die onder de bediening van het Evangelie leven, dewelke wij kennen en bevonden hebben te zijn mensen die, overeenkomstig de formulieren van enigheid der Gereformeerden, ook in dit stuk denken, en tevens vijanden zijn van al die dwalingen welke men hen meer of min ten laste legt, en ondertussen de kwade geruchten die men van hen verspreid hand over hand vermeerderen en erger worden; zo kwam bij ons in ernstige overweging of, is het mogelijk wij ter wegneming van deze liefdeloze ongegronde verdenkingen ook iets zouden doen; zo ja, wat dan gedaan?

Ons in deze lage en verachtenswaardige strijd geheel en al in te laten, daar ontbrak ons de lust toe, ook zien wij er noch noodzakelijkheid, noch nuttigheid in.

Beschouwen wij het stuk aan de zijde van de waardige Leraars, die alom de welmenende aanbidding leren en voorstaan, welke thans al een grote meer en meer toenemende heerschaar uitmaken, die men ook al goedvindt van ter zijde aller onschuldigst met de tong te staan; als, die meer lijnrecht of meer ingewikkeld de prediking van de Wet ter ondekking van mensen, verzuimen zich aan groot plichtsverzuim schuldig maken, en aanleiding geven dat vele met een ingebeeld deelgenootschap aan Jezus' verdiensten ongelukkig verloren gaan, &c.

Bezien wij het aan de zijde van de verstandige Ledematen met die Leraars, in dezelve denkwijze verenigd; deze beiden zullen, met ons hun tijd te kostelijk rekenen, om die te besteden aan het weerleggen van liefdeloze verdenkingen, ongegronde veroordelen en ijdele Kettermakerij; te minder dewijl ze beiden niets te vrezen hebben, zolang de formulieren van enigheid van de Gereformeerde Kerk, waarmee hun denkwijze over de welmenende aanbidding volmaakt strookt, door hoger hand in haar gezag gehandhaafd worden.

Doch, zijn er onder de voorstanders der welmenende aanbidding zulken die, gelijk men voorwendt, de Leer der algemene genade reeds toegedaan zijn; zijn er onder hen die het ganse samenstel der oude Antinomianen en Hattemisten of andere dwalingen, die tegen de Hervormde Leer strijden, aankleven, wij willen minst of meest hun verdedigers niet zijn; overmits wij verklaren die dwalingen te houden voor Godonterende en zielverdervende leringen.

Maar wij vragen alleen: weet men die zeker? Kent men dezulke? Heeft men daarvoor deugdelijke bewijzen? Wonen zij in een plaats, daar een vastgestelde kerkenraad is? Waarom niet, naar de les van Christus, de zodanigen een en andermaal broederlijk vermaand, om van dezelve afstand te doen; en, is alles vruchteloos, het der gemeente gezegd, daarvoor de beschuldigingen bewezen? Opdat de representerende gemeente in staat gerake om na bevind van zaken met zulke afgedwaalde, ter hunner verbetering en ter wegneming van de daardoor veroorzaakte ergernissen, te kunnen handelen. Dit zou immers edelmoediger en Christelijker zijn, dan zulke bezwaren, zonder het minste bewijs, alom te verspreiden. De echte voorstanders van de welmenende aanbidding, die tevens grote voorstanders van de rechtzinnigheid, goede order en stichting zijn, zouden zich hierover van harte verblijden.

Ondertussen, zolang zulks niet geschied, zullen velen blijven geloven, dat die dwaalgeesten, voor zover zij zouden gevonden worden onder de ECHTE voorstanders van de welmenende aanbidding, hun bestaan alleen hebben en verschuldigd zijn, in en aan het ongegrond vooroordeel van hun, die zulks vermoeden en verspreiden; te meer geloven wij dit, omdat wij zo min als onze Dordtse Vaders een zeker soort van verband vinden tussen de welmenende aanbidding aan ALLE, die onder het Evangelie leven met de algemene genade Leer, die men zegt, dat die ijverige voorstanders zouden zijn toegedaan. Immers die Dordtse Vaders loochenen dit verband in hunne zetregels, waarin zij zich aller krachtigst verzetten tegen de Leer der algemene genade, en tevens nadrukkelijk staande houden een welmenende aanbidding aan alle die onder het Evangelie leven met de Leer der bijzondere genade en die der Predestinatie.

Geen meer verband vinden wij tussen de verstandige voorstanders van bovengemelde aanbidding, met dezulken, die het ganse samenstel der oude Antinomianen en Hattemisten aankleven, of weet men niet, of wil men niet weten, dat de voorstanders van die aanbidding op grond van de formulieren van enigheid onzer kerk erkennen *en houden het gebod des geloofs voor het tweede deel der uitwendige roeping* en blijven belijden, dat, hoewel deszelfs voorwerpen in het Evangelie geopenbaard worden, nochtans deszelfs verbindend gezag in de Wet der Zeden en wel in deszelfs eerste gebod, die zij erkennen van een eeuwigdurende verbintenis te zijn, gegrond is.²

Weet men dit te verenigen met de banenstelsels der oude Antinomianen en Hattemisten, zonder die in het Stelsel der Hervormden, of het stelsel der Hervormden in die van de Antinomianen en Hattemisten te herscheppen, wij zullen het voor een eerste meesterstuk aanzien. Doch mensen, die een aller gunstigst gevoelen van hun bijna onfeilbare rechtzinnigheid hebben, die zich niet zeer bemoeien met de Inhoud

---

² Het dient zeker tot opheldering van de Leer der welmenende aanbidding, dat men met de Hervormers (die niets minder dan een gering gewicht stelden in het onderscheid, dat er is tussen de Leer der wet en die van 't Evangelie) het ware geloof uit twee onderscheiden oogpunten beschouwe, teweten én als een Plicht én als een GENADE.

Als een Plicht vordert het de Wet van allen, die onder haar gebiedend, altoos verbindend, gezag staan en dus vooral van hen, die onder de bediening van het Evangelie leven; zonder die verplichting kon het ongelooft aan het Evangelie aan hen, die onder deszelfs bediening leven, tot zo een schuld niet verstreken, waardoor, blijven en sterven ze ongelovig, haar oordeel boven diegene, welke onder de bediening van het Evangelie nooit geleefd hebben, merklijk zal verzaard worden.

Als een GENADE vloeit het uit de eeuwige Liefde des Vaders, is het verworven door de verdiensten des Zoons, en wordt het gewrocht door de Heilige Geest, alleen in de harten van alle uitverkoornen. Zie het 5^e Artikel van het eerste Hoofdstuk der Dordrechtse LEERregels. "De oorzaak of schuld van 't ongelooft gelijk ook van alle andere zonden, is geenszins in God, maar in de mens. Maar het geloof in Jezus Christus, en de zaligheid door Hem, is een genadige gave Gods; gelijk geschreven is, uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave. Idem. Het is u gegeven in Christus te geloven."

van de formulieren van enigheid der Hervormde kerk; en zich oefenen in de kunst van ijdele kettermakerij, zijn tot zulke zonderlinge zaken bekwamer dan anderen.

Wat dan gedaan ter vermindering, ja, was het mogelijk, ter verijdeling van dit loos alarm en deze verkeerde handel? Wij weten in het middellijke geen geschikter en nuttiger weg, dan ons alleen te wenden tot formulieren van enigheid der Gereformeerde kerk. Deze behelzen in zich de primitieve Leer onzer kerk; deze worden zowel door hen die tegen de welmenende aanbidding, als door die welke vóór dezelve zijn, daarvoor erkend. Dus zijn ze in zake de Leer waarover verschil ontstaat, de enige regel waarnaar wij moeten oordelen en overeenkomstig dezelve, onze Leer en belijdenis richten, indien men Gereformeerd wil zijn, en als Gereformeerd wil handelen. Derhalve moeten deze ons ontdekken, of de welmenende aanbidding aan allen die onder het Evangelium leven, een nieuwe, nooit tevoren in de Hervormde kerk geleerde, dan de oude van de Reformatie af tot nu toe geweest zijnde Leer der Hervormde kerke is. Maken zij alle geen gewag van deze aanbidding, het is een overtuigend bewijs, dat ze bij de Hervormers niet bekend is geweest, en dat ze bijgevolg een geheel **NIEUWE LEER** is, nooit door de Hervormers geleerd, en derhalve als zodanig te verwerpen. Maar vervatten de formulieren van Enigheid ook in zich zodanig een aanbidding, **dan behoort de zelve, onweersprekelijk tot de OUDE LEER der Hervormde kerk**, en dan hebben wij tevens uit dezelve, nader bericht te wachten, wat er bij de Hervorming van die aanbidding geloofd, geleerd en beleden is, en wat wij, zo wij echte gereformeerden zijn met hen van dezelve te geloven, te leren en te belijden hebben. Al was het al niet in een afzonderlijk volledig samenstel, nochtans bij stukken en delen, die in dezelve en in de geschriften der Reformateurs verspreid liggen, welke men maar heeft bijeen te verzamelen.

Dewijl nu uit het werkje, dat wij u hier meedelen, zonneklaar te zien is, dat en wat de formulieren van enigheid van die aanbidding al in zich behelzen, zo zou het zelve, onder 's Heeren milde zegen, voor velen overeenkomstig de verschillende denkwijzen, die bij hen over dit stuk standgrijpen, nuttig kunnen zijn.

- Immers die belijders onzer kerk, die zodanig een welmenende aanbidding aan alle, die onder het Evangelium leven, als de Hervormers ons voor ogen stellen, verwerpen, kunnen uit dezelve zien, dat zij aan gebrek van een nauwkeurig onderzoek van derzelver geschriften hun onkunde in de Leer der gemelde aanbidding met de daaruit voortgesproten ongegronde verdenkingen, schadelijke vooroordelen en ijdele kettermakerij alleen te wijten hebben, en krijgen hierdoor gelegenheid om in deze weder te keren tot de Leer hunner Vaders.
- Anderen uit dezelve, die door hetgeen zij over en weer hoorden en lazen in verwarring zijn geraakt en gebleven, niet wetende welke uit die zo zeer verschillende denkwijzen zij voor de echte Leer onzer kerk zullen houden, kunnen door het overwegen van de stukken, die in het werkje voorkomen tot meerder licht, sterker vastigheid en te bovenkoming der bij hen gerezen zwarigheden geraken.
- Eindelijk diegene uit hen, die met hun gans hart met de Hervormers in de Leer der aanbidding verenigd zijn, zouden door hetzelfde meer opheldering, dieper inzien in bijzonderheden, toenemende bevestiging en een stevige wasdom in de weg des geloofs en der heiligmaking kunnen erlangen.

Het werkje, dat wij u aanbieden, bestaat geheel en alleen uit stukken verzameld uit de werken van Godgeleerden van de eerste rang.

- Deels uit de RANDTEKENAARS des Bijbels, die ons doen zien, dat en wat zij van die aanbieding leren.
- Dan volgen die uit de formulieren van enigheid van onze Nederlandse kerk, bestaande in de NEDERLANDSE GELOOFSBELIJDENIS, de HEIDELBERGSE CATHECHISMUS en de CANONES of ZETREGELS (Leerregels) van de grote Dordtse kerkvergadering.
- Daarop die uit de formulieren van enigheid der Buitenlandse Gereformeerde kerken, naar de orde des tijds, wanneer zij in het Licht kwamen. Als de ZWABISCHE, de BASELSE, de eerste ZWITSERSE en de ZURICHSE belijdenissen; de OVEREENSTEMMING tussen de ZWITSERSE en GENEEFSE kerken, de SAXISCHE, de WIRTENBERGSE en de FRANSE BELIJDENISSEN, de FRANSE CATHECHISMUS, de tweede ZWITSERSE, de BOHEEMSE, en de OOST-FRIESE BELIJDENISSEN.
- Eindelijk de WEST-MUNSTERSE grote en kleine Catechismussen.

Deze formulieren zijn, gelijk wij meermalen gezegd hebben, bepaaldelijk die geschriften welke de Gereformeerde kerk houdt en erkend in onderscheiding en met uitsluiting van alle andere schriften, hoe voortreffelijk die ook mochten zijn; voor de zodanigen die hun primitieve Leer in zich vervatten; waaraan alle Leer en dus ook de welmenende aanbieding, die onder hen geleerd wordt, getoetst wordt en mede moet overeenkomen, zo dezelve voor de echte Leer van hun gezindheid door hen zal kunnen erkend en gehouden worden.

Op deze volgen die uit de geschriften van onze zozeer gezegende HERVORMERS, waarin zij de Hervormde Leer in de formulieren van enigheid beknopt voorgesteld, breder verklaren, krachtig betogen en mannelijk verdedigen. Hiertoe behoren die uit J. CALVIN, H. BULLINGERUS, M. BUCERUS, T. BEZA, Z. URZINUS, C. OLÉVIANUS, H. MOLLERUS, en G. DE BRES. Geschriften van mannen die genoegzaam alle, de een min de andere meer, de hand in het opstellen van de belijdenissen of Catechismussen der Hervormde kerken hebben gehad, gelijk men in de aantekeningen, in ons werk zien kan, waardoor hun werken steeds boven die van de voortreffelijkste Godgeleerden van later tijd, bij echte gereformeerden gewaardeerd zijn, en die in het beoordelen over het stuk der primitieve Hervormde Leer, op en na de *formulieren van Enigheid* het eerst en meest in aanmerking genomen worden. Meer Hervormers hadden wij kunnen bij brengen, hadden wij ons niet willen bepalen alleen bij zulke schriften die in 't Nederlands vertaald zijn, opdat elk lidmaat deze getuigenissen zou kunnen nalezen.

Eindelijk volgen die uit de schriften van andere Hervormde Godgeleerden, van de 16de, 17^e en 18^e Eeuwen, alle van Mannen van naam, die Lof in het Evangelium hebben: deze hebben wij achter de vorige gevoegd, alleen ten betoog dat de Leer der aanbieding, zoals dezelve door de Hervormers geleerd is, van de Hervorming af tot heden toe, de echte bestendige Leer der Hervormde kerk geweest en gebleven is.

Uit de in 't Licht gekomen werken van nog in leven zijnde Godgeleerden, die van dezelfde denkwijze zijn, hebben wij niets genomen, omdat dezelve onlangs uitgegeven,³ vers in geheugen, reeds in vele handen, en voor een ieder dagelijks te bekomen zijn.

Wij hebben ter plaatse daar zulks vereist werd, onder de uittreksels aantekeningen gemaakt, strekkende deels om het gewicht der te berde gebrachte stukken, mitsgaders

---

³ [Onder andere: Wolk der getuigen, door J. van Laar]

derzelver schrijvers, aan hen die het niet mochten weten, uit de kerkelijke Historiën aan te tonen, en nader kenbaar te maken; deels tot opheldering of bevestiging van een of ander gezegde. Voorts zal men op de rand, naast de uittreksels, de naam vinden van de belijdenis of die van de auteur; onder hetzelfde het werk, waarin en de bladzijde op welke die gevonden worden. Uit de geschriften der Hervormers hebben wij bijzonder overgeschreven alleen die plaatsen, waarin zij hun denkwijze over de aanbidding openbaren; de overige waarin het woord aanbieden wel voorkomt, maar die behalve dat ons voorkwamen, niets bijzonders ter opheldering van het stuk in zich te behelzen, daarvan hebben wij onder het laatste Uittreksel van ieder werk, onderaan de bladzijde aangewezen, op welke die te vinden zijn.

Onmiddellijk achter deze voorreden zijn wij voornemens te plaatzen een soort van *register*, tot gemak van de Lezer, waarop wij, onder onderscheiden hoofden zullen brengen de bijzonderheden die in de formulieren van Enigheid en door de Hervormers, van de welmenende aanbidding geleerd en verdedigd zijn, met aanwijzing van de bladzijden waarop ze in het werkje te vinden zijn.

Onder dezelve zal men ook een menigte aangehaalde plaatsen vinden, waarin een welmenende aanbidding ook zowel in de Sacramenten in het algemeen, als in Doop en Avondmaal in het bijzonder, geleerd wordt. Bij het beginnen van dit ons werkje dachten wij, de plaatsen die daarvan spraken uit ons werkje te laten, dewijl wij gans niet kunnen instemmen met enige van de driftige tegenstanders van de welmenende aanbidding die elkeen willen wijsmaken, ja opdringen, dat een ieder die voor een aanbidding in het Evangelie is, ook even daarom voor een aanbidding in de Sacramenten tevens moet zijn. Dewijl wij weten, dat het tegendeel bij veel waardige Leeraars en Leden onzer kerk plaats heeft. Maar meer en meer ziende dat wij veel getuigenissen, bijzonder uit de belijdenissen der Buitenlandse kerken en de Hervormers, die van de aanbidding sterk spreken, zouden moeten daar laten, zo hebben wij ons in de noodzakelijkheid bevonden, om ons ook van dezelve te bedienen; en dit konden wij ook zonder de minste beschroomdheid doen, dewijl de Hervormers toch zo wel en zo sterk van een aanbidding in de Sacramenten als in het Evangelie steeds gewag maken. Toen wij besloten ons van dezelve te bedienen, dachten wij dat het ook nog van nut zou kunnen zijn voor die wedersprekers van de welmenende aanbidding van het Evangelie, welke nog in het hoofd hebben een werk over de Leer der Sacramenten, die zeker in diezelfde smaak als die over de aanbidding zal zijn, in de wereld te brengen; om hen vriendelijk te verzoeken, dat, willen zij daarover schrijven, zij, is het mogelijk, toch bedachtzamer te werk gaan en toe zien, dat zij door onkunde in de inhoud van de formulieren van enigheid der hervormde kerk, niet voortgaan dezelve in het aangezicht, onder het oog van derzelver opzieners, tegen te spreken, gelijk zij reeds omtrent de welmenende aanbidding gedaan hebben.

De reden waarom wij dit werkje noemen: *Het eerste en voornaamste gedeelte van de uitwendige roeping, te weten de welmenende aanbidding aan allen, die onder de bediening van het Evangelie leven*; en niet liever *uitwendige Roeping*, is deze, dat, hoewel wij geloven dat de welmenende aanbidding met de uitwendige Roeping daarin gelijk zijn, dat in beide op grond van de voldoening door de Borg aan de Goddelijke gerechtigheid, aan allen die onder het Evangelie leven, een aanbidding tot geloofsaanneming geschied, *opdat degenen welke die aanbidding door geloof eerbiedigen*, deelgenoten van de vruchten dier voldoening zouden worden; zo zijn wij tevens van oordeel, dat de uitwendige Roeping meer kundigheden in zich vervat dan de welmenende aanbidding. Want tot die Roeping behoort de welmenende aanbidding; het gebod des geloofs om die aanbidding vertrouwelijk aan te nemen; en de

verklaring, die God in Zijn woord doet, dat alle, die zich met vertrouwen op Christus en Zijn gerechtigheid geheel en alleen verlaten, zullen zalig worden.

Dewijl wij nu voornemens waren ons alleen met *het eerste deel* der uitwendige Roeping, de welmenende aanbidding, bezig te houden, zo konden wij het woord Roeping niet gebruiken, en gelijk wij de aanbidding om de zo gegeven rede, het eerste deel der uitwendige roeping noemen; zo is ze tellens het voornaamste deel derzelve, dewijl het geloof zonder die aanbidding, niet kan werken. Ook kan de Goddelijke verklaring wegens het verband tussen het geloof en de zaligheid, de personen die verplicht zijn te geloven tot geen troost verstrekken, tenzij dezelve op grond van die aanbidding, Christus met alle Zijn weldaden aannemen.

Voorts bepalen wij dezelve tot alle, die onder de bediening van het Evangelie leven, om aan te wijzen dat DEZE aanbidding onderscheiden is van die der Remonstranten; die op grond van hun algemene genade Leer, dezelve brengen tot ieder mens hoofd voor hoofd, hetzij dezelve ONDER of ZONDER de bekendmaking van Gods geopenbaarde wil leven. Wij omschrijven ze verder als *welmenende of ernstig*, omdat het een aanbidding is van de waarachtige God, Die in Zijn woord waarachtig en ernstig betoond, wat Hem aangenaam is, namelijk, dat zij, aan wien de aanbidding geschied, die aanbidding door het geloof eerbiedigen, Hij belooft ook met ernst allen, die Zijn Zoon aannemen de rust der zielen en het eeuwig leven.⁴

De werken daar al het geen dat in dit werkje voorkomt uit overgenomen is, zijn óf bekleed met de hoogste, algemeenste en dus de sterkste approbatie, die ooit door de Hervormde kerk aan menselijke geschriften gegeven zijn, óf zij zijn van Hoogleraars in de Heilige Godgeleerdheid, óf ze zijn eens of meermalen goedgekeurd.

Wil een of ander Lezer de namen van de Auteurs weten, hij hebbe het werkje maar op te slaan op de rand der bladzijde of onderaan dezelve in de aantekeningen, zal hij ze ras kunnen vinden.

Voorts hadden wij liefst, vooral wanneer bij iemand over het een of ander stuk de minste argwaan rees, dat hij het werk, waaruit het stuk waarop zijn achterdenken valt, genomen is, zélf onderzocht, en door eigen ogen zag, of wij niet met alle getrouwheid hebben te werk gegaan; immers het is onze toeleeg geweest.

Verder zijn wij van begrip, dat in een werkje van die aart als dit is, de vermelding van onze namen, hoewel wij er geen geheim in stellen, niet te pas komt. Vind het iemand ondertussen goed ons over dit stukje een pennenstrijd aan te doen, wij zijn alsnog van voornemen ons daar minst of meest niet over te bekommeren, veelmin ons met de zodanige in een twist geding in te laten. Dit laten wij overmits de gehele inhoud van het werkje overgenomen is uit de formulieren van Enigheid der Hervormde kerk, over aan hen die het toezicht op de Leer der Hervormde kerk aller bijzonderst is toevertrouwt.

Twee dingen hebben wij nog te verwittigen.

---

⁴ Wij hebben hier het oog op het VIII Artikel van het 3de en 4de Hoofddeel van de Dordtse Leerregels. En voegen erbij, wil men uit de predestinatie der verworpenen en uit de dodelijke onmacht des mensen, bedenkingen maken tegen de welmenendheid der Goddelijke aanbidding aan allen die onder de bediening des Evangeliums leven, uit dezelve gronden en op dezelve wijze kan men bedenkingen maken tegen de welmenendheid Gods in het geven van de geboden en verboden der zedelijke wet, onder welke geboden het gebod des geloofs ook behoort; en dus zou men langs zo een weg, gevaar lopen het altoosdurend verbindend gezag van Gods allerheiligste wet in verdenking te brengen, ja te ontzenuwen.

Vooreerst dat hetgeen in het werkje pag. 14 en 15 staat, gevonden wordt in het 3de en 4de Hoofddeel van de Dordtse Leerregels. Ten tweede dat wij op pag. 96 een artikel uit URZINUS hebben geplaatst en in de noot (1) aangewezen, dat die in zijn Miscell. Catech. pag. II te vinden is. Eer wij dit zo ter neerstelden, hadden wij alle moeite gedaan om dit werk zelfs machtig te worden, opdat wij omtrent dezen, gelijk wij omtrent al de overige uittreksels die in ons werk voorkomen verklaren gedaan te hebben, het met eigen ogen in het werk waaruit het genomen is, mochten nazien. Doch wat moeite wij ook aangewend hebben om het te bekomen, alles was vruchteloos. Dan, na het afdrucken, hebben wij bevonden dat men op aanhalingen door andere gedaan, altijd geen zin kan maken. De plaats staat woordelijk in de Miscellanea, te vinden achter het Corpus Doctrina Orthodoxae five Catecheticarum explicationum D. URSINI opus absolutum. D. DAVIDS PARAEI opera extrema recognitum. Gedrukt te Geneve bij SAMUEL CRISPIN Ao. 1616. Deze Missellanea behelzen VIII stukjes waarvan de tweede van PAREUS is onder deze titel: Isagoge Brevissima, D. PARAEI ad Controversiam Eucharisticam; dus is eigenlijk het aangehaalde een getuigenis van PARAEUS; 't staat ook pag. 23, en niet 11 gelijk verkeerd gemeld is. Dit dacht ons nodig ten blijke van onze goede trouw hier te melden.

Dewijl wij het noodzakelijk vonden, het genomene zo uit de formulieren van Enigheid als uit de schriften der Hervormers afgescheiden te houden van dat uit de latere Godgeleerden; zo hebben wij het werkje in twee stukjes verdeeld en achter het eerste, nu uitkomende stukje, een register geplaatst, in zich belhelzende de bijzonderheden die van deze Leer der aanbieding in de Formulieren en Schriften voorkomen.

Wij wenssen dat de Heere deze onze pogingen zal doen verstrekken tot wegneming van alle liefdeloze verdenkingen en ongegronde vooroordelen en tevens voor velen ter bevestigen en opbouwing in de oude beproefde leer van onze Hervormde Kerk, opdat de waarheid en vrede steeds in dezelve moge heersen.

Onderstaand register is een inhoudelijk overzicht van de teksten en passages die spreken over de aanbidding van genade, voorkomend in de Kanttekeningen en Formulieren van Enigheid.

REGISTER

Van de bijzonderheden die uit de Formulieren van Enigheid, zo der Nederlandse als Buitenlandse Hervormde Kerken, mitsgaders uit de Schriften van de Hervormers vergaderd; in dit eerste stuk van het werkje genaamd. *Het eerste en voornaamste deel der uitwendige roeping*, &c: gevonden worden; welke meer of min betrekking hebben op de welmenende aanbidding van de genade Gods in Christus, aan allen die onder de bediening des Evangeliums leven. Klarheidshalve onder de volgende Hoofden gebracht.

- I.   Onderscheid tussen het *wezen* des genaden verbonds, en deszelfs *bediening*. pag. 102.
  - A. Het *wezen* des Genadeverbonds
    - (1) Bestaat in Beloften, pag. 104. 108. 110.
      - a. Ik zal u God zijn en uwes zaads God. pag. 118.
      - b. De vergeving der zonden, en de vernieuwing ten eeuwigen leven, pag. 117.
    - (2) Is bevestigd door de dood des Middelaars, pag. 108.
    - (3) Het ganse *wezen* des verbonds wordt in Christus gevonden, pag. 115. 117. 118
    - (4) Het behoort tot ons en onze kinderen, en tot die alle welke God er toe roepen zal, pag. 108.
    - (5) Het ganse *wezen* van het Genadeverbond wordt aan de gelovigen meegedeeld opdat zij hetzelfde genieten mogen; deels in dit, en deels in het toekomstig leven, pag. 116, 117.
  - B. de *bediening* de Genadeverbonds
    - a. Tot dezelve behoort de aanbidding der genade, pag. 102
    - b. In de belofte des Evangeliums plechtig verkondigd, biedt God het *wezen* des genadeverbonds ons én ons zaad aan. , pag. 110-115.
- II. Onderscheid tussen de uitwendige en inwendige roeping. pag. 45.
  - 1. De uitwendige roeping:
    - A. In dezelve is een aanbidding der genade, pag. 45.
    - B. Ze. is krachteloos zonder geloof, pag. 74,
    - C. De aanbidding is onderscheiden van de geloofswerkzaamheden, die ze vordert van hen aan wien ze geschied. immers
      - a. Voordragen en aanbieden, is wat anders als aannemen en ontvangen. pag. 51. 64.
      - b. Aanbieden door 't Evangelium, is wat anders dan ontvangen door geloof. pag. 35. 36. 37. 38.

- c. Aanbieden door 't Evangelium, wat anders dan aannemen door geloof, pag. 31. 32. 40. 41. 97. 125.
  - d. Aanbieden en schenken door en in het Evangelie is onderscheiden van het ontvangen door het geloof, pag. 94
  - e. Geven in het Evangelie is wat anders dan aannemen en aanvatten door het geloof, pag. 34
- D. God laat aanbieden door het Evangelie en wij ontvangen door het geloof, pag. 64
- E. De Goddelijke aanbieding gaat voor onze aanneming, pag. 95
- De AANBIEDING op zichzelf:
- (1) Sedert het begin van de Hervorming tot heden toe is in de Hervormde Kerk het woord *aanbieden* gebruikt
  - (2) De Leer van de aanbieding
  - (3) DE AANBIEDER, DIE IS:
    - 1. God pag. 15, 17 etc 124
    - 2. De Vader pag. 46. 47. 50. 57. 101. 1 04 en wel de Vader in Christus, pag. 5r. 52. 57. 107.
    - 3. Allerbijzonderst Christus Zelf pag. 22. 40. 44. 58. 89 91. 104.
  - (4) De VOORWERPEN DER AANBIEDING.
    - I. In 't algemeen:
      - a. De zichtbare kerk, pag. 31. 44. 1.
      - b. Wat ze is, pag. 44.
        - Wat voorrechten dat ze heeft, pag. 44
        - En wel alle de Ledematen van dezelve, pag. 44
      - c. Alle Ledematen zonder onderscheid, pag. 28. 49. 58. 71.
        - Waarom aan die alle zonder onderscheid, pag. 49. 50 71.
        - Wat alleen het onderscheid tussen die allen maakt, pag. 49. 50.
      - d. Aan elk derzelver in 't bijzonder, pag. 29, 68. 80.
      - e. Aan allen tot welke het Evangelium komt; pag. 58. 59. 69. 83. 84. 104. 113.
      - f. Niet een of. twee maar de wereld, pag. 57
      - g. Mensen van allerlei staat in de wereld. pag. 58. 69.
      - h. Het ganse volk der Joden, pag. 63. 72.
      - i. Alle, Creaturen en Heidenen; pag. 32, 68.
      - j. Uitverkorenen. en verworpenen, pag. 28. 113, 114.
      - k. Ons en onze kinderen, pag. 108. 109. 112. 123. 124
    - 2. Bijzonder na hare zedelijke hoedanigheden nader omschreven als:
      - 1. Niet alleen gelovigen, pag. 49
      - 2. Maar ook bozen zowel als goeden, pag. 75, 76.
      - I. Zondaars, pag. 11.
        - II. Alle zondige mensen, pag. 86.
        - III. Arme zondaars hoe onwaardig zij ook zijn, pag. 68.
        - IV. Ellendige zondaars, in haarzelve verdoemelijk en gans verdorven. pag. 116.
        - V. Onrechtvaardigen, Goddelozen, kinderen des toorns, pag. 16. 17.
        - VI. De wereld die dood in zonden, doof en blind is, pag. 105.
        - VII. Ongelovigen, pag. 74.
        - VIII. Ongelovige boze mensen, pag. 36.
        - IX. Die de rechtvaardigheid die haar aangeboden werd niet zochten, noch kenden, ja in dwalingen waren; pag. 73.
        - X. Die niets goeds uit zichzelf kunnen verrichten, noch zo als het hen aangeboden wordt aannemen. pag. 17.

- XI. Die haar Consciëntie beklaagd dat ze tegen, al de geboden Gods zwaarlijk gezondigd, en geen derzelve gehouden hebben, en noch steeds tot alle boosheid geneigd zijn. pag. 13.
- XII. Onbekende verworpenen; Hypocrieten, pag. 96.

3. Noch nader en meer bijzonder, kan men de voorwerpen der aanbieding leren kennen uit het heil dat de aanbieding in zich bevat en voordraagt, welke zij aan wie de aanbieding geschied, voor ondersteld worden te missen. Men vindt er een voorbeeld van pag. 58. Laat ons dan weten, zo dikwijls als ons de middel om het Licht te verkrijgen in Christus aangewezen wordt, dat wij al tezamen van blindheid veroordeeld worden.

c. WAT GOD AANBIED:

1. Het Evangelium, pag. 89. 113.
  - Het woord der verzoening, pag. 107.
  - De Leer der zaligheid, pag. 68.
  - Alles wat er tot zaligheid nodig was, pag. 32.
  - Al de stukken der zaligheid en des eeuwigen Levens, pag. 64.
  - Niet alleen de naakte woorden wanneer men predikt, maar ook die dingen die door die woorden betekent en verkondigt zijn, pag. 37.
  - De in de Sacramenten betekende dingen, pag. 38.

2. GEMENE beloftenissen, pag. 86.
  - Beloften des verbonds, pag. 109:
  - Des Evangeliums, pag. 13. 70.
  - Aangeboden beloften, pag. 26. 27. 115.
  - Beloften der genade, pag. 113.
  - Des levens in Christus gegeven, pag. 33.
  - Van de Heilige Geest, pag. 14.
  - Der Zaligheid, pag. 71. 72.

3. Hemelse genade, pag. 51.
  - Goddelijke genade, pag. 36. 40. 42. 45. 60. 62. 66. 68. 69. 74. 76. 80. 82. 83. 91. 96. 102. 111. 112.
  - Verbondsgenade, pag. 102. 109. 113.
  - Aangeboden genade, pag. 113. 114. 115.
  - Genade in Christus pag. 62. 66.
  - Door Hem, pag. 44
  - En van Christus of het genadeverbond, pag. 109.
  - Genade en gaven tot Zaligheid, pag. 41.
  - Tegenwoordige genade, pag. 77.

3. Het Genadeverbond, pag. 68. 102. 108. 109. 112. 115.
  - Het wezen des genaden verbonds, pag. 110. 115.
  - De Liefde en goedheid Gods in Christus, pag. 107.
  - De Vaderlijke goedertierenheid, pag. 47.
  - De goedertierenheid en barmhartigheid, pag. 47.
  - De goedheid Gods, pag. 70.
  - De barmhartigheid Gods, pag. 50. 52.
  - De barmhartigheid en genade, pag. 68.

4. Gods Zoon, pag. 10. 101.
- Onze Heere Jezus Christus tot Wijsheid, gerechtigheid, &c. pag. 12. 32. 33.
  - Jezus Christus, pag. 45. 85.
  - Met al Zijn schatten, pag. 88.
  - Met al Zijn gaven, pag. 28. 87.
  - Christus, pag. 15. 46. 50. 66. 67. 68. 79. 97. 104. 105. 106. 107.
  - De gekruiste Christus, pag. 113.
  - En in Christus de schatten der Hemelse genade, pag. 51.
  - Christus met het gehele verbond tot een Zaligmaker van verdiensten en kracht, pag. 106. 112. 116. 118. of tot gerechtigheid en heiligmaking, pag. 105. 106.
  - Christus en Zijn genade, pag. 66.
  - Met Zijn weldaden; pag. 32. 38. 86. 87. 91 97.
  - Al goederen en gaven in Hem, pag. 35.
  - De inlijving in Christus, de begraafing met Hem in Zijn dood, en het opstaan in Hem tot een nieuw leven, pag. 24.
- De Messias, pag. 78.
- De Middelaar, pag. 41. 89.
  - De Advocaat, pag. 10.
  - De Zon der Gerechtigheid, pag. 105.
  - 't Licht der ganse wereld, pag. 57.
  - De aangeboden schat, pag. 88.
  - 't ware Hemels brood, pag. 57.
  - Zichzelven pag. 22. 23.
  - of het waarachtig Lichaam en bloed van Christus, pag. 19. 20. 22. 31. 83.
  - Het lichaam Christi, pag. 75.
  - De gemeenschap aan 't Lichaam Christi, pag. 21.
  - De voldoening van Christus, pag. 13. 31. 94.
  - Zijn gerechtigheid, pag. 12. 13. 41. 95. (onderscheid tussen de gerechtigheid die in het Evangelium wordt aangeboden, en die der wet, pag. 41. 100, 101.)
  - Zijn rechtvaardigheid, pag. . 70. 73. 99. 100.
  - Die en de Zaligheid, pag. 16. 17.
  - Heiligheid Christi, pag. 13.
  - Zijn verdiensten, pag. 32.
  - De aanneming en Zijn genade, pag. 96.
  - De aanneming tot het volk Gods, pag. 21.
  - Vergeving der zonde, pag. 12. 13. 21. 29. 37. 60. 101. 103. 104.
  - Christus met de geest der Heiligmaking, die nooit van hem kan afgescheiden worden, pag. 105.
6. De Heilige Geest, die de harten van de zonden en van het rijk des duivels tot Hem bekeert, pag. 99.
- de gaven des Heilige Geestes, pag. 104.
  - 't beginsel des zaligen levens, pag. 68.
  - Het leven, pag. 56.
  - De wedergeboorte, pag. . 36.
  - Het eeuwig leven, pag. 13.
  - De afwassing der zonde, pag. 18.
7. Het beloofde goed, pag. 42.

- Ware en wezenlijke goederen, pag. 24.
- Al de goederen, pag. 39.
- Zaligheid in Christus, pag. 65.
- Verworvene zaligheid, pag. 21.
- De Zaligheid, pag. 53. 58. 63. 64. 65. 77. 97.

d. DE BRON DER AANBIEDING:

1. Uit loutere genade, pag. 17. 116.
2. Om niet, pag. 96. 99. 112.
3. Is een onverdiend geschenk, pag. 101.

e. GROND DER AANBIEDING:

- I. Om de verdiensten van de dood Zijns (Gods) Zoons, pag. 17.
- II. Waardig en genoegzaam tot verzoening van de zonden des gehele wereld, pag. 90. 91.
- III. Die genade is in die zin overvloediger als de zonde, pag. 91.
- IV. Is dit zo, waar aan het toe te schrijven is dat alle niet zalig worden? pag. 91.

f. EIGENSCHAPPEN VAN DE AANBIEDING:

1. Ze is noodzakelijk, pag. 47. 48. 64. 104.
2. Ze is waarachtig, pag. 14, 22. 37. 38. 42. 88. 118.
3. Ze is welmenende of ernstig, pag. 14: 66. 75. 76
  - Ze strijd niet tegen de predestinatie, pag. 48 50. 53. 54. 72. 73.
  - Hoe de woorden; God wil dat alle mensen zalig worden, te verstaan zijn, pag. 92. 93.
  - Of Gods wil op deze wijze dubbel wordt? pag. 54.
  - Hoe God wil, dat ze allen bekeerd worden; pag. 54.
  - Ook is God in deze niet bedriegelijk, pag. 55. 56. 75. 76. 88. 93. 94. 124.
  - Ook veinst noch spot God met ons, pag. 87. 93. 94.

4. DE AANBIEDING GESCHIEDT IN CHRISTUS, pag. 33. 51. 52. 1. 64. 68.

g. UITWENDIGE MIDDELEN waardoor God de aanbieding doet, zijnde verkondiging van het Evangelie en de bediening der Sacramenten welke Christus heeft ingesteld om zijn verdiensten toe te passen. pag. 31. 32. 34:

1. Zij die uit Gods naam de aanbieding doen, zijn de DIENAARS des Woords en der Sacramenten, pag. 19. 21. 40. 68.

- I. Zij zijn daar toe van God gezonden, pag. 17.
- II. Doen de aanbieding op Christus bevel, pag. 31.
  - Uit kracht van Gods instelling, pag. 23.
  - Door een ordonnantie Gods, pag. 62. 63.
- III. Het eerste haars ambts is, de genade Gods aan te bieden; het tweede is, met alle naarstigheid te arbeiden, dat zij niet zonder nut AANGEBODEN zij. pag. 76.

IV. De wijze op welke zij daarin moeten verkeren.

- a. Niet alleen met leren, maar ook de mensen met ernst drijven, dat ze de AANGEBODEN zaligheid in Christus aannemen, &c. pag. 65.
- b. Door besef van de boosheid en onwaardigheid der arme zondaren zich daarin niet laten verhinderen, pag. 68. Ook om dat zij geen kennis hebben, noch van de geest,

- noch van de geloof, noch van de verkiezing der kleinkinderen, zich laten verhinderen om daarmee te handelen na de ordinantie des Heeren, pag. 122.
- c. Gelijk de Leer der bekering DAGELIJKS in de kerken moet gedreven worden, alzo behoort ons ALLE DAGEN de vergeving der zonden AANGEBODEN te worden, pag. 60.
  - d. Ze moeten in het AANBIEDÉN AANHOUDEND zijn, pag. 66. Ja zij moeten ZONDER OPHOUDEN arbeiden dat de aanbieding van de toehoorders aangenomen worden, pag. 75.

2. Deze DOEN uit 's Heeren Naam de AANBIEDING:

1. In 't algemeen door de verkondiging van Gods woord, en de bediening van de door Christus ingestelde sacramenten, pag. 19 etc. Van welke het wezen des verbonds nooit is afgescheiden, pag. 112
2. In het bijzonder:
  - A Door de verkondiging van het Woord Gods; onderscheiden tussen wet en Evangelie, pag. 96-103.
    - De Wet vertoont zonden en verdoemenis en leidt tot Christus
    - Het Evangelie.
      - Wat wij erdoor verstaan, pag. 40. 89. 97-101.
      - Bestaat in beloften, pag. 97.
      - In het zelve vordert God niet van ons, Pag. 100.
      - Waarom Evangelium der zaligheid genoemd, pag. 97.
      - 't Is van een Goddelijke oorsprong, pag. 17.
      - En uit de natuur niet bekend, pag. 100.

En wel door de verkondiging van Gods woord

Deszelfs verkondiging bestaat:

1. De prediking bestaat in twee delen, het geloof dat de genadige vergeving der zonden omhelst; én de bekering, pag. 106. hoewel onderscheiden moeten niet van een gescheurd worden, 106. 107.
2. Waarom de Leer der bekering bij die van de vergeving der zonden gedaan wordt pag. 107.
3. Regel van de Leer der Bekering, pag. 66.
4. Uit aanmerking van die regel, én de daar tegen overstaande staat des zondaars, zo is het noodzakelijk dat eerst, de Leer der verzoening en des geloofs gepredikt wordt; zonder dit is al het prediken van de bekering tevergeefs; die alleen de bekering met achterlating van het geloof prediken hebben geen of immers een klein onderscheid met de Heidense filosofen, &c. pag. 66. 67.
5. In welk een zin de Dienaar gezegd wordt *de zonden te vergeven*, pag. 107. 108.
  - a. Door de verkondiging van Gods Woord. Dat der wet, beveelt de aanbieding te omhelzen, pag. 113.
  - b. De prediking des Evangeliums;
    - (1) Onderscheid tussen de belofte en de beloofde zaken, pag. 119. 124. 125.
    - (2) En er is in het Evangelium een aanbieding, pag. 77. 96. 100. 106. 108. 112. 113. 114. 118.
    - (3) Om er vrucht van te hebben moet het gelezen, gehoord en overdacht worden: pag. 121.
    - (4) Maar ook geschied dezelve door de verkondiging van het zelve, pag. 31. 37. 40. 44. 79. 96. 104. 105. 107. 110. 112. 113.

B. Door de Bediening van de Sacramenten. De Sacramenten worden gevoegd bij het Evangelium:

1. Om dat ze van dezelve inhoud zijn, als het Evangelium, pag. 18. 26. 50: 51. 110.
2. Ja aanhangsels van het zelve, pag. 110.
3. Een zichtbaar woord. pag. 18. 26. 109. 123.
4. Bijvoegselen van de prediking. pag. 113.
5. Om dat door 't woord en bondszegel het geloof opgewekt en vermaand wordt, pag. 17. 18.

C. De Sacramenten zelf.

§. Wat Sacramenten zijn pag. 13.

— In de Sacramenten is een belofte, en een bijgevoegd bevel, pag. 42. 111.

— Waar toe de belofte, waar toe het bevel, pag. 110. 111. 112. 113

— Het bevel kan zonder de Goddelijke belofte geen nut doen. Pag. 43.

— In de belofte is een aanbieding der genade. pag. 111.

§§. Er geschied een aanbieding door de bediening der Sacramenten,

- In 't algemeen, pag. 18. 19. 20. 21. 24. 26. 27. 34. 36. 38. 42. 88.

- Als in 't bijzonder door:

• De Besnijdenis. pag. 102.

• De doop, pag. 19. 24. 34. 37. 38. 60. 70. 71. 124. 125. en wel ook de kinderen doop, pag. 123. 124.

• En het Avondmaal, pag. 19. 20. 22. 23. 24. 31. 34. 88.

§§§ Zo de aanbieding der genade die in en door dezelve geschiedt, niet door het geloof wordt aangenomen, dan geven ze ook geen profijt noch voordeel. pag. 51.

Hoe God door de bediening derzelve handelt:

- dat uit diegene aan wie de aanbieding geschiedt, een kerk zou tevoorschijn komen, pag. 114.

- Waarom God zo handelt, pag. 114; 115.

- Er zijn drie trappen in de bediening der zegeltekens, pag. 115

- die nader verklaard worden uit de Leer des doop. pag. 116. 117.

- Doeleinden van de Instelling der Sacramenten in 't algemeen pag 25, 26 en van 't avondmaal in 't bijzonder, pag. 18. 19. 22. 31. 32.

Noch enige bijzonderheden over de Sacramenten:

1. waar in de vrucht der Sacramenten gelegen is, pag. 20 28. 26. 27. 50. 60. 61. 87.

2. Die genieten alleen de uitverkoorenen, pag. 27.

3. De kracht der Sacramenten hangt niet af:

- noch van de Conditie der ontvangers die is ze ongelovig alleen tot zijn personeel nadeel verstrekt. pag. 38. 51.

- noch van de boosheid des dienaars, pag. 119. maar van de Goddelijke instelling, pag. 51. 74. 75; 76.

4. De Sacramenten worden zowel aan de verworpenen als uitverkoorenen bediend, pag. 28. 36.

5. Booswichten en Godloze mensen hebben er geen nut van. pag. 51. 124. dewijl ze de genade die in de Sacramenten hun aan geboden wordt, vernietigen, pag. 36. Haar boosheid èn ondankbaarheid verhindert de vrucht, pag. 71. 76. 77. Zij staan deswegen voor God Schuldig, pag. 75. 77 door de Sacramenten te verachten, veracht men Gods verbond en zweert het af, pag. 110. Doch dit geschied niet door daarvan zonder verachting, beroofd te zijn. pag. 110.

6. De in de belofte aangeboden genade verzegelt God aan degene die tot de Verlosser de toevlucht nemen, pag. 112. 113.
7. In wat zin de Sacramenten kunnen gezegd worden de genade Gods deelachtig te maken, pag. 17. 18.

h. 't EINDE DER AANBIEDING:

is de bezitting en het genot van het aangeboden Heil, door de weg van gelovig toe-eigenen van de Genade Gods in Christus pag. 85. 89. 94. 95.

1. Deze Goddelijke aanbieding moet

A. DOOR GELOOF GEËERBIEDIGD WORDEN, pag. 32. 50. 51. 86.

- a. Er is een betrekking en overeenkomst tussen de beloften die aangeboden wordt, én het geloof waardoor de belofte wordt aangenomen, pag. 70, 71.
- b. De beloften worden dan eerst krachtig en vorderlijk wanneer wij die door 't geloof aannemen: pag. 48. 49.
- c. Wat het ware Geloof is, pag. 12. 36. 45. 65. 79.

Dit geloof komt voor:

AA Als een plicht.

- a. God gebiedt dat me geloven, en de aangeboden genade door het geloof aannemen: pag. 96. pag. 113, zowel aan de verworpenen als uitverkoornen: pag. 113. 114.
- b. Eist het geloof en de bekering al de dagen onzes levens, niet uit maar van ons, pag. lig.

BB Als een Genade

- a. Als een genade gave, pag. 15.
- b. God werkt het alleen in de uitverkoornen, pag. 113. 114.
- c. Zo de Heere niet anders aan hun deed, dan hen Christus aan te bieden, zij zouden Hem, zelfs aangeboden niet aannemen, pag. 40. 104. 105. want de mens is van naturen onmachtig om de aanbieding aan te nemen pag. 17. En, die stellen dat de mens van nature krachten heeft om de aanbieding aan te nemen, loochenen dat God, Gód is. pag. 81- 84.
- d. Door 't scheppend alvermogen des Heilige Geestes. pag. 39. 85. 87. 105. die door het scheppen van het geloof in ons, ons Christus inlijft. pag. 105.
- e. Zal er een aannemen van de aanbieding zijn,
  - God moet zijn Licht in onze duistere harten doen opgaan, pag. 17. 18.
  - Hij moet de hand des geloofd verschaffen waarmee wij de aangeboden genade aannemen. pag. 41. 95.
  - God moet het gelove door Zijn genade voorkomen, pag. 74.
  - Degene die de roeping des Evangeliums volgen, heeft God gegeven dat te doen. pag. 84. 104.
  - Het dadelijk geloven is niet van ons maar van God. pag. 15.
  - Het Geloof kan zonder de verkondiging des Evangeliums er niet zijn, pag. 65.
  - Het is uit de verkondiging des Evangeliums. pag. 79. 103. 107.

Het geloof.

aa. Zijn voorwerp welk dat eigenlijk is. pag. 107

Christus moet het Voorwerp des geloofs zijn, of onze harten dwalen. pag. 27. 64 en wel zoals Hij zich in het Evangelium aanbiedt, tot een Zaligmaker van verdiensten en kracht, of tot gerechtigheid en heiligmaking. pag. 106. Het geloof kan Christus niet aangrijpen, dan bekleed met zijn beloften of het verbond der genade, pag. 46. 47. 104

bb. Het toe eigenend aannemen des geloofs zelfs:

1. Zonder zijn ellenden te kennen zal niemand op de aanbieding tot Christus komen, pag. 58.
2. Zullen wij de aanbieding vertrouwelijk aannemen, wij moeten met er daad gevoelen dat God tot allen spreekt, tenware wij door onze ongelovigheid daarin verhinderd werden. pag. 56.
3. Daartoe moet ons de Heilige Geest van de waarheid van het Evangelium krachtig overtuigen, pag. 17.
4. Zullen wij de aanbieding vertrouwelijk aannemen, wij moeten (opdat het geloof niet wankelbaar zij) weten, dat de aanbieding aan ons door een zekere ORDONNANTIE GODS geschieden, &c. pag. 62. 63.
5. De rechte weg om te geloven is, dat ik ganselijk verzekerd zij dat de Zaligheid mij eigenlijk toebehoort, mitsdien de belofte, door welke de Zaligheid mij aangeboden wordt, mij ook toebehoort. pag. 61. 62.
6. God eigent het aangebodene ons toe, uit Genade, door het geloof. pag. 99.
7. Het geloof is het enige instrument waardoor men het aangebodene aanneemt. pag. 85. 87.
8. Het geloof ontvangt de aangebodene Genade in Christus, pag. 66. 88.
9. Neemt ze aan. pag. 69.
10. Omhelst de aangeboden Christus. pag. 26. 27. 45. 52. 53. 78. 89. 125.
11. Het eigent zich Christus als een eigendom toe, dewijl Hij ons gegeven is om te bezitten. pag. 85. 86. 87. 91.

cc. Vruchten van het toe-eigenend aannemen des geloofs:

- Het vordert door de aangeboden beloften, pag. 27.
- Het maakt Christus deelachtig pag. 27.
- Men wordt er door herboren, pag. 34
- Gerechvaardigd. pag. 33.
- Verlost van de dood, hersteld in de gunste Gods, pag. 36.
- Geheiligd, pag. 34. 36. 86.
- Het voedt, versterkt, ja vermeerdert de kennis Christi om Hem volkomen te bezitten en te genieten, pag. 50
- en dat alles na mate van het geloof, pag. 13. 28. 85. (of schoon onze in dit leven gebrekkig zijnde heiligmaking, van Christus door het geloof aangegrepen, herkomstig is, zo komt ze nochtans niet op rekening voor God, maar alleen de toegerekende gerechtigheid van Christus, pag. 106.)

dd. Het toe-eigenend aannemen des geloofs is noodzakelijk. pag. 94.

God wil niet lijden dat de aangeboden genade langzaam en traag van ons aangenomen wordt. pag. 76.

ee. Waaruit men kan weten dat wij het geloof hebben, pag. 91. 92.

B. Doch de AANBIEDING der genade wordt van velen verzuimd, versmaad en verworpen.

- a. De aanbieding wordt van allen aan wien ze geschiedt, niet aangenomen, pag. 50. 104.
- b. Goddelozen en ongelovigen, hoewel ze de woorden horen en verstaan, genieten niet dat goed dat de aanbieding in zich behelst, omdat zij dat niet met een waarachtig geloof ontvangen. pag. 37. 38. 103.
- c. De ongelovigen.
  - (1) Willen de aangeboden genade niet ontvangen. pag. 119.

- (2) Zij verstoten de aangeboden belofte tegelijk met de beloofde zaak, pag. 119.
- (3) Zij verhinderen, verachten en verwerpen ze, pag. 56. 91. 102.
- (4) En dat niet gedwongen maar vrijwillig; pag. 102. moedwillig, pag. 45. en hardnekkig, pag. 73. 104.
- (5) Hierdoor worden ze Rechtvaardig gelaten in haar ongeloof, pag. 45.
- (6) En de zodanige wordt die genade ook te recht benomen, die zij verworpen als zij hun aangeboden is. pag. 76. 77.
- (7) En door het verwerpen van de tegenwoordige genade als zij haar aangeboden wordt, worden de ongelovigen, alle verontschuldiging benomen, pag. 77.

d. Haar schuld:

- I. Wegens het ongeloof, is niet in 't Evangelium, noch in Christus, noch in God, maar in de geroepen wordende zelfs: pag. 15. 91. 119. want zij verzuimen en verwerpen de aanbidding door haar eigen ongelovigheid en ondankbaarheid. pag. 117 uit eigen moedwillige blindheid, pag. 78. 104. Door eigen boosheid, pag. 78. 102. 104. Door eigen begeerlijkheden. pag. 80.
- II. En dewijl de schuld bestaat in een verachting van de aanbidding, zo wordt ze daardoor merklijk verzwaard:
  - 1. Dewijl erin legt een verachting van zulk een goedertieren en liefelijke nodiging: pag. 58. 59.
  - 2. En zelfs bestaat door ongeloof tegen God te strijden; pag. 78.
  - 3. Om dat de zulken en wegens haar verdorven natuur, en om het niet aannemen, ja verwerpen van de aangeboden genade, dubbele verdoemenis waardig zijn pag. 96.
  - 4. Ja het verwerpen van de aangeboden ZOON, is boven de menigvuldige en grote zonden de HOOGSTE ZONDE, pag. 101. De gevolgen van die schuld zijn,
  - 5. Dat ze hierom door haar eigen toedoen verloren gaan, pag. 91. Dat zij, die niet alleen de Zaligheid verwerpen die hen God aangeboden heeft, maar ook trachten of deden hun best om dezelve te niete te doen, zijn dubbele verdoemenis schuldig. pag. 63. 78.
  - 6. Dewijl de gift van geloof een werk van Goddelijke vrijmacht is, zo kunnen de Goddelozen zich deswegen niet beklagen. pag. 41: 42.

INWENDIGE OF KRACHTIGE ROEPING:

- A. Waarin ze bestaat, pag. 44, 45.
- B. Ze is alleen eigen aan de uitverkoornen, pag. 27. 45. 104.
- C. De Heilige Geest is er de werkende Oorzaak van, pag. 35.
- D. Die bewerkt haar om de aanbidding aan te nemen, pag. 45. 85:86. 103.
- E. Wanneer God inwendig begint te roepen, pag. 86.

**Teksten waarover in de kanttekening gesproken wordt aangaande de algemene
AANBIEDING.**

De kanttekeningen zijn afkomstig van:

**Joh. Bogerman; Genesis to het 1ste boek Koningen
W. Baudartius; 2^e boek Koningen tot de Psalmen
Bucerus; het overige van het Oude Testament.**

**Jac. Rolandus en Ant. Walaeus gezamenlijk het Nieuwe Testament vanaf
Mattheüs tot Handelingen 9.**

**Door de dood van Rolandus heeft F. Hommius de kanttekeningen gedaan vanaf
Handelingen 15, de brieven van Paulus aan de Galaten, Filippenzen, de 2^e brief
aan Timotheüs, Titus Filemon, de brief van Jacobus, 3 brieven van Johannes en
de brief van Judas.**

**Walaeüs heeft de kanttekeningen van de brieven van Paulus gedaan, aan de
Romeinen, 1 en 2 Korinthe, Efeze, Kolossenzen, 1 en 2 Thessalonicenzen; de 1ste
brief aan Timotheüs, Hebreëen, de 1ste brief van Petrus, de Openbaring van
Johannes.**

Teksten:

Spreuken 17: 8, 23

Hooglied 5:3

Jesaja 7:13

Jesaja 8:15

Jesaja 50:2

Jesaja 55:1 en 6

Jesaja 65:1

Ezechiël 36:37 (presenteren)

Lukas 19:44

Handelingen 14:13

2 Korinthe 6:1

2 Korinthe 13:5

Filip. 3:9

1 Petrus 1:13

1 Petrus 4:6

Openbaring 16:9.

HET EERSTE EN VOORNAAMSTE DEEL DER UITWENDIGE ROEPING,
TE WETEN
DE WELMENENDE AANBIEDING VAN DE GENADE GODS IN CHRISTUS,
AAN ALLE DIE ONDER DE BEDIENING VAN HET EVANGELIE LEVEN
ERKEND DOOR DE RANDTEKENAARS DES BIJBELS
VERVAT IN DE FORMULIEREN VAN ENIGHEID ZO DER NEDERLANDSE
ALS
DER BUITENLANDSE HERVORMDE KERKEN
VOORTS BREDER VERKLAARD, KRACHTIG BETOOGD EN MANNELIJK
VERDEDIGD IN DE SCHRIFTEN DER HERVORMERS,
EN SEDERT DE HERVORMING TOT HEDEN DE ECHTE LEER VAN DE
HERVORMDE KERK GEWEEST EN GEBLEVEN;
BLIJKENDE UIT DE WERKEN VAN EEN GROOT GETAL DER EERSTE
GODGELEERDEN VAN ONZE NEDERLANDSE HERVORMDE KERK

TWEEDE STUK.

Door

THEODORUS AVINK

TE UTRECHT,
BIJ HENDRICUS VAN OTTERLOO
Boekverkoper op de hoek van de Lijnmarkt bij de Maartensbrug.
1779

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2005

Jesaja 42 vers 6b en 7

En Ik zal u geven tot een Verbond des volks, tot een Licht der heidenen. Om te openen de blinde ogen; om de gebondenen uit te voeren uit de gevangenis, en uit het gevangenhuis die in duisternis zitten.

Johannes 3 vers 31- 33

Die uit de hemel komt, is boven allen. En hetgeen hij gezien en gehoord heeft, dat getuigt hij; en zijn getuigenis neemt niemand aan. Die zijn getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld dat God waarachtig is.

Hebreeën 13 vers 8.

VERVOLG VAN HET NODIG VOORBERICHT

De Inhoud van het Werk genoemd: Het eerste en voornaamste deel der uitwendige roeping, te weten, *de welmenende aanbieding van de genade Gods in Christus, aan alle die onder de bediening van het Evangelium leven;* (van welke omschrijving wij de redenen gaven in ons nodig voorbericht, schift zich overeenkomstig het Titelblad, in twee bijzonderheden, waarna wij het Werk in twee van elkander onderscheiden stukken, of delen, verdeeld hebben.

- Het eerste stuk, dat in de maand Juni het licht zag, draagt die Leer der AANBIEDING voor zoals dezelve is erkend door de Randtekenaars des Bijbels; vervat in de Formulieren van Enigheid, zo der Nederlandse als der Buitenlandse Hervormde Kerken en breder verklaard, krachtig betoogd, en mannelijk verdedigd, gevonden wordt in de geschriften der Hervormers.
- Het tweede stuk, dat thans te voorschijn komt, is ingericht om uit de Kerkelijk goedgekeurde Werken van een groot getal der eerste Godgeleerden van de Nederlandse Hervormde Kerk aan te wijzen; dat die Leer der AANBIEDING sedert de Hervorming tot heden, de echte Leer van die Kerk geweest en gebleven is.

Alhoewel beide deze delen zijn menselijke geschriften, door leraars ontworpen, die een en dezelve Leer in zich vervatten; zo verhindert dit nochtans niet, dat de Stukken die in het eerste Deel uit de Formulieren van Enigheid voorkomen die, welke in het tweede Deel gevonden worden, verbazend in gewicht overtreffen.

- Geen wonder, want het eerste Deel behelst in zich (buiten en behalve de uittreksels uit de Randtekenaars des Bijbels en de geschriften der Hervormers) stukken, waarin de primitieve Leer der Hervormde Kerk bestaat.
- Stukken, die de toetssteen zijn waaraan alle Leer, die onder haar geleerd wordt, moet beproefd worden.
- Stukken, die, omdat te zijn, door de Kerk en Soeverein met een groot en voor alle die zich tot de Hervormde Kerk vervoegen, verbindend gezag bekleed zijn.
- Stukken, die in dat gezag van alle echte Hervormden erkend.
- Stukken die alleen in dat gezag bij rechtzinnige Hervormde geëerbiedigd worden.

- Stukken, die zodanig zijn en blijven; zolang als de Hervormde Kerk een bestaan heeft en houdt. Met dezelve staan, met dezelve vallen zij. Gevolglijk zijn de Schriften van bijzondere leden der Hervormde Kerk, hetzij dezelve van Godgeleerden, dan van Ledematen zijn.
- Dus ook die Stukken, die in dit ons tweede Deel voorkomen, hiervan zeer onderscheiden, en niet verder rechtzinnig, dan zij overeenkomst hebben, en behouden met die Formulieren van enigheid.

Dewijl deze zo-even genoemde Stukken, (dat men steeds dient in 't oog te houden) alleen toereikende zijn, om de echte primitieve Leer van de Hervormde Kerk te kennen, en van alle Dwaalleer, door wie ook geleerd, te onderkennen, zo hebben wij deze met de Schriften van derzelve Opstellers, de Hervormers, en de uittreksels uit de Randtekeningen van de Bijbel, bij elkander afzonderlijk in het eerste Deel geplaatst. En al de letterlijk overgenomen stukken uit de kerkelijk goedgekeurde Werken van bijzondere, Godgeleerden der Nederlandse Hervormde Kerk verzameld, maken tezamen dit tweede deel uit.

Wanneer wij op ons namen uit de Werken van de laatst gemelde Godgeleerden te zullen aanwijzen, dat die Leer der AANBIEDING, sedert de Hervorming tot heden de echte Leer der Nederlandse Hervormde Kerk geweest en gebleven is, dan wilden wij niet dat men zou denken dat wij van voornemens waren uit de Schriften van al die Godgeleerden hoofd voor hoofd te bewijzen, dat zij alle steeds onveranderlijk de Leer der AANBIEDING, juist zoals dezelve in de Formulieren een Enigheid der Hervormde kerk vervat is, zonder de minste afwijking van dezelve, of tegenstrijdigheid met zichzelf zouden geleerd en beleden hebben. Nee, ons voornemen was en is alleen, uit hun aller Schriften (daar latende hoe deze of gene uit hen in dezen al eens gedacht en van zichzelf verschillende geleerd mocht hebben) aan te wijzen, dat zij alle desniettemin tevens hebben erkend en geleerd een welmenende AANBIEDING van de genade Gods in Christus aan alle die onder de bediening van het Evangelium leven; en dit gedaan hebbende, gelijk geschied is, voldingt dat die Leer van de Hervorming af tot nu toe de echte Leer der Hervormde Kerk geweest en gebleven is.

Terwijl dit ons Werk op de Pers lag, kwam er bij de Boekverkoper M. DE BRUIN te Amsterdam, in het licht een boekje genaamd: *WOLK der getuigen, voor de oude Gereformeerde Leer der algemene welmenende aanbieding in het Evangelie; en enige daaraan verbonden waarheden; &c.* Dewijl uit deze Titel blijkt dat in dit, gelijk in ons Werk, de verdediging van dezelfde waarheid bedoeld wordt, en de inhoud van beide deze Werken in uittreksels bestaan, zo deed dit verscheidene met ons vermoeden, dat deze twee Werken geheel en al in elkander moesten lopen, en hetgeen in de een was, ook in het andere zou gevonden worden. Doch onder het lezen van de Wolk der getuigen, verdween ras deze zwaarigheid. Want behalve dat wij ons oog bepaalt in ons werk alleen houden op de welmenende AANBIEDING, zo is er in de wijze van behandeling, gelijk men bij het lezen ras ontdekt een merklijk verschil. Dan nóg ontdekt men een groot onderscheid, én in de meeste van de Auteurs daarvan men in beide gebruik gemaakt heeft, én in de uittreksels uit een en dezelfde Auteur.

Ten blijk van een en ander delen wij u hier mede hetgeen wij met een vluchtig oog ervan ontdekt hebben.

1. In ons eerste Deel, daar 149 Uittreksels genomen uit de Randtekenaars van de Bijbel, Formulieren van Enigheid, en de Schriften van VIII Hervormers in

- gevonden worden, zijn er op zijn hoogst 13 en sommige uit die noch maar gedeeltelijk of bij extract van te vinden in de *Wolk der getuigen*.
2. In ons tweede Deel worden door ons 289 uittreksels uit 75 Auteurs geleverd; hiervan heeft *de Wolk* maar 19 Auteurs, de overige 56 worden alleen bij ons gevonden.
  3. De *Wolk der getuigen* heeft in het geheel 57 Auteurs; daaronder zijn er 33 die wij niet hebben, van de overige 24 hebben wij er 5 in ons eerste en 19 in ons tweede Deel.
  4. Uit de 19 Auteurs, die wij in ons tweede Deel, en *de Wolk der getuigen* tevens hebben, heeft de *Wolk* 47 en wij 80 uittreksels. Onder deze allen zijn er van een en dezelve Auteurs en een en dezelfde inhoud, in het geheel maar 16 uittreksels, die tevens én in de *Wolk der getuigen*, én in ons tweede Deel, gevonden worden.
  5. Zodat, daar wij in ons eerste Deel 149, en in ons tweede 289, dat is in beiden tezamen 438 uittreksels hebben, *de Wolk* uit ons eerste Deel 13, en uit ons tweede 16, dus tezamen 29 uittreksels heeft, die wij ook hebben; bijgevolg behouden wij alleen nog 40 uittreksels die de *Wolk der getuigen* niet heeft. Zodat uit een en ander blijkt dat deze twee Werken genoegzaam geheel en al uit elkander lopen.

Voor het register te vinden in ons eerste Deel, behelzende de bijzonderheden die in de Formulieren van Enigheid en in de Schriften van de Hervormers van de welmenende AANBIEDING geleerd worden, hebben wij voor de Inhoud van dit tweede Deel geplaatst een Lijst van de Namen der Auteurs, uit welke kerkelijk goedgekeurde Schriften, de stukken in dezelve vervat, genomen zijn. En bij de naam van ieder Auteur het bijzondere, dat ieder kerkelijk goedgekeurd stuk uit hem, in zich behelst, met de Bladzijde waar te vinden, aangetekend.

Ondertussen hebben wij veel dankstof dat wij onder 's Heeren merklijke hulp ons werk voleindigd, en daardoor ons doel bereikt hebben. Dat was uit Authentieke stukken (die dit alleen voldingen kunnen) aan te wijzen: deels dat de Leer der welnemende AANBIEDING van de genade Gods in Christus, aan alle die onder de bediening van het Evangelium leven, behoort tot de primitieve Leer der Hervormde Kerk. Deels, dat ze zulks van de Reformatie af tot heden toe geweest en gebleven is, en bijgevolg niets minder dan een nieuwe en onrechtzinnige leer in de Hervormde Kerk is.

Wel is waar, er zijn er die zich Hervormd noemen, die dit niet toestemmen, maar integendeel van de gemelde welmenende AANBIEDING, in weerwil van al hetgeen er tot staving van dezelve de jaren 1773 tot 1775 reeds geschreven was, evenals of zij die Schriften niet gelezen hadden, stellig blijven zeggen, dat dezelve een nieuwe en onrechtzinnige leer in de Hervormde Kerk is. Die, nadat wij hen nu veel Authentieke stukken voor ogen gelegd hebben, waarin zij, zo zij kunnen goedvinden, hun ogen er op te vestigen, zien kunnen dat die AANBIEDING bij de Randtekenaars des Bijbels erkend, in de Nederlandse en in de Buitenlandse Formulieren van Enigheid der Hervormde Kerken vervat; en in de Schriften der Hervormers breder verklaard, rechtzinnig betoogd, en mannelijk verdedigd is, nóg voortgaan bij aanhoudenheid te blijven ontkennen, dat de leer der welmenende AANBIEDING behoort tot de oude rechtzinnige Leer der HERVORMDE Kerk. Die nu zo laat op de dag nog met diezelfde tegenbedenkingen, die door de Hervormers reeds voorlang ontzenuwd,⁵ en ten tijde van de Remonstrantse troebelen, door de Remonstranten weer opnieuw

---

⁵ Zie ons eerste stuk Pag. 43, 50. 53. 56. 72. 73. 75. 76. 87, 88. 92. 94. 124.

opgedolven, doch door de Dordtse vaders de hartaders afgestoken zijn⁶ alsof het wapenen van een nieuwe en eigen uitvinding waren, weder tevoorschijn komen, en met dezelve nog de aanval op de Leer der welmenende AANBIEDING van de genade Gods in Christus, aan alle die onder de bediening van het Evangelium leven bestaan kan en overeen te brengen is met de Leer van de Predestinatie en der bijzondere genade, en daarop bij aanhoudendheid blijven aandringen.

Als wij de karakters van de Vragers, die hier inkomen, tezamen in het oog houden, dan is dit zeker een vraag van een bijzondere aard. Immers de Vragers dan zijn mensen, die de Leer der WELMENENDE AANBIEDING voor een nieuwe en onrechtzinnige Leer houden. Mensen die de Formulieren van Enigheid en de Schriften der Hervormers, hoe duidelijk en veelvuldig die AANBIEDING in beiden ook voorkomt, niet goedvinden in behoorlijke aanmerking te nemen; *mensen die tevens zich steeds bedienen van de tot walgens toe weerlegde tegenreden tevoren door de Remonstranten tegen de Hervormde Leer der AANBIEDING gebezigd*. Mensen die met dit alles nog willen Hervormden zijn, ja zich vlijen dat zo iemand zij vooral onder de eerste in rechtzinnigheid, onder de Hervormden behoren geteld te worden.

Als deze nu begeren, dat men hun zegge, hoe deze drie zo-even gemelde waarheden met elkander kunnen bestaan en overeen te brengen zijn, dan is, (gelijk de zodanige al een vreemd, in de Formulieren van Enigheid niet bekend soort van Hervormden zijn,) dit ook een zonderlinge vraag in de mond van een Hervormde.

Laten wij zoveel ons doenlijk is ons antwoord overeenkomstig dezelve inrichten.

1. Men zou zulke Vragers kunnen tegemoet voeren, dat het niet uit wijsheid is dat zij, die belijden Hervormden te zijn, aan Hervormden zodanig een Vraag doen. Of, leert dan de Hervormde Kerk ook elders, dat God de Leer der welmenende AANBIEDING, der Predestinatie, en der bijzondere genade, met en in derzelver onderlinge verbanden, tot voorwerpen niet zozeer van ons geloof, dan wel en voornamelijk ter volkomen doorgronding voor ons verstand, aan ons in Zijn Woord geopenbaard heeft? Zo neen; wat doet hier dan die vraag? Zo ja, hoe strookt ze met de Leer van Gods Woord en die der Hervormde Kerk daarop gebouwd?
2. Maar laten wij dit vragend voorstel met een wedervraag, die over geen verborgenheden verkeerdt, maar onder het bereik van onze redelijke vermogens valt, beantwoorden. Ze is deze: hoe kan het tezamen bestaan, en hoe is het overeen te brengen, een echt Lid van die Kerk te zijn, welkers Formulieren van Enigheid zó duidelijk als overvloedig alom leren, en zeer krachtig verdedigen, een welmenende AANBIEDING van de genade Gods in Christus, aan alle die onder de bediening van het Evangelium leven en tevens tegelijk een ontkenner en wederspreker van dezelve zo-even gemelde Leer te zijn, en te blijven, in weerwil van die Formulieren van Enigheid van zijn eigen moederkerk? Men neme ons niet kwalijk, dat wij openhartig belijden, dat onze vermogens hier niet toerekende zijn om deze strijdigheden tezamen in een en hetzelfde onderwerp te verenigen.
3. Dan voegen wij erbij, dat die drie waarheden, de welmenende AANBIEDING aan alle die onder de bediening van 't Evangelium leven; de Predestinatie, en de bijzondere genade, tezamen in de Formulieren van Enigheid der Hervormde Kerk begrepen, en door alle echte Hervormden, - niet omdat zij dezelve in haar

---

⁶ Zie de Censuur van de Leidse Professoren. De werken van TRIGLAND, PETRUS MOLINEUS, WILHELMUS AMEZIUS, JOHANNES POLIANDER, BOURÍTIUS SIBEMA, ABRAHAM HEIDANUS, en anderen.

onderlinge verbanden doorzien, maar alleen op grond van de Goddelijke openbaring - steeds heiliglijk geloofd en beleden worden. Voorts wijzen wij hen, die noch de lust bevangen om de oude tegenbedenking over de bestaanbaarheid én het onderling verband dezer drie waarheden met elkander weer op te halen én opnieuw ter beantwoording voor te stellen, tot de Geschriften der Hervormers, en die van onze Dordtse Vaders, welke dezelve zeer voldoende, overeenkomstig de gronden van de Hervormde Leer, beantwoord hebben.⁷

4. Eindelijk antwoorden wij rechtstreeks op deze tegenwerping, met de woorden van een zeer voortreffelijk Godgeleerde: "Dat dezelve niet zozeer tegen mij gemaakt wordt, dan wel tegen de Bijbel. Dat namelijk sommige bepaalde Personen met uitsluiting van anderen, voorwerpen van Gods eeuwige geheel vrijmachtige liefde in Jezus CHRISTUS zijn, leert de Bijbel zeer klaar; dat God de aanbieding Zijner genade, met alle ernst uitstrekt tot allen, die onder de bediening van het Evangelie leven, en dat alle mensen tot Gods gemeenschap in Jezus Christus als tot een allerkostelijkste maaltijd van God op de welmenendste wijze, geroepen worden, leert de Bijbel insgelijks zeer klaar.

Maar is dan de Heilige Schrift ongelijk aan zichzelf? Dat zij verre! Maar dit is de zaak. *De Heilige Schrift vervat in zich grote en velerlei verborgenheden, welke beschreven zijn, om de voorwerpen te zijn van ons geloof. Ondertussen hebben wij doorgaans de maatstok der reden bij de hand, om te beproeven of wij dezelve daarmee niet kunnen meten. Door hoogmoed en ijdele nieuwsgierigheid aangedreven, ondernemen wij zulks keer op keer. Ontalliche reizen maken wij op zijn Sociniaans de reden, tot een uitlegster van de Heilige Schrift.* Doorgaans op een zeer dwaze wijze. Zodat wij besluiten van het eindige tot het Oneindige, van het tijdelijke tot het Eeuwige; van het onbegrijpelijke tot het tegenstrijdige. Dit is hier het geval. Men redeneert met zijn bekrompen en vleselijk verstand over iets waarvan men met Elihu zeggen moest: *De Almachtigen dien kunnen wij niet uitvinden.* Kortom, het ganse Stuk behoort tot de leer van Gods Woord, en van onze Hervormde Kerk, omtrent de wil van Gods besluit, en de wil van Gods bevel. De wil van Gods besluit, waardoor Hij van eeuwigheid, op een geheel onafhankelijke wijze bij Zichzelf heeft vastgesteld, dat sommige bepaalde personen met uitsluiting van anderen, de Zaligheid in Jezus Christus zouden deelachtig worden, is te brengen tot de rang der verborgen dingen, die voor de Heere zijn. De Wil van Gods bevel, waardoor Hij ernstig wil, dat allen tot Jezus CHRISTUS komen, en Zijn algenoegzame genade op de aanbieding des Evangeliums omhelzen zullen, is de hoofdsom van de geopenbaarde dingen, die voor ons, en voor onze Kinderen zijn, om te doen al de woorden van Gods Wet. Indien wij wandelen naar deze regel van Gods geopenbaarde wil, zo zal over ons zijn, vrede en barmhartigheid. Indien wij het niet doen, zo zal dat ontzaggelijk woord ons treffen, hetgeen wij vinden, Spreuken 1: 24, 25, 26.

Misschien zat iemand hier zeggen, dat hij dit alles niet kan nog wil tegenspreken; maar dat hij alleen enige aanmerking heeft over het zwaard *aanbieding*, in bedenking gevende, of het niet beter zou zijn dat ik daarvoor het woord *roeping* gebruikte; terwijl hetzelfde Schriftuurlijker is.

Ik antwoord, dat ik in het gebruik van het woord aanbieding geen bijzonder oogmerk heb en dat ik de kundigheden van *roeping en aanbieding* als het zelfde betekenissen met elkander verwissel; gelijk dezelve, zoveel ik zien kan, in der

⁷ Zie onze Noten 1 en 2 op pag. XI van dit vervolg van het Nodig Voorbericht.

waarheid zijn. Kunnen wij iemand ter maaltijd nodigen, ja roepen, zonder hem even daardoor aan te bieden de spijs en drank, waarop wij hem nodigen? Het zij dan zo, dat het Evangelie aan al wat maar de naam van Creatuur draagt, te verkondigen, nergens in de Heilige Schrift wordt voorgesteld onder de benaming van aanbidding. Het woord is toch, wat de zaak betreft, die daardoor betekend wordt, alszins Schriftuurlijk. Niet alleen dit, maar hetzelfde is ook alszins gebruikelijk in onze hervormde Kerk. Zelfs is het Woord aanbidding een begunstigde uitdrukking van onze voortreffelijke Taalsmannen, uitwijzend hun uitmuntende randtekeningen, die meer moesten gelezen worden dan doorgaans geschiedt. Men zie hun randtekeningen op Jesaja 55: 6; 2 Cor. 6:1; 2 Cor. 13:5; en veel andere plaatsen. Men vergelijke hun verklaring over Jes. 65:1. Ik schrijf dit met een hart dat een gevoelige bewustheid draagt van oprechte liefde tot waarheid en vrede. Waarom ik aan ieder Belijder van onze hervormde Godsdienst, volkomen vrijheid geef om overal, daar hij in deze Bladeren het woord aanbidding ontmoet, het woord roeping of uitwendige roeping, of wat woord hij ook verkiezen moge, in deszelfs plaats te stellen. Mits dat hij zich met mij hoede, en in oprecht gemoed zich betone te houden aan deze Schriftuurlijke bepalingen van onze Dordtse Vaderen: *Zo velen als er geroepen worden*, enz. Zie hun Canones Hoofdstuk 3 en 4. Artikel 8-10. Ik voeg hierbij de taal van Paulus, Rom. 12:3. *Door de genade*, enz.⁸

Voorts wensen wij van harte dat de Heere ons aller harten reinige van blindheid en vooroordelen; en alle overleggingen en hoogten, die zich verheffen tegen de kennis Gods ter neerwerpe; en alle gedachten gevangen leide tot de gehoorzaamheid Christi; opdat het hart der kinderen wedergebracht worde tot dat van hun vaderen.

Zo maken wij van dit ons schrijven een einde, ons houdende voor het overige aan het nodig voorbericht geplaatst voor het eerste deel van dit werk.

---

⁸ Dit Godgeleerd Stuk, zijnde het enigste, dat in dit vervolg van het nodig voorbericht voorkomt, wordt gevonden in het Kerkelijk goedgekeurd Werk van G. de HAAS, genoemd: Practicaal, verhoog over Psalm XXXII, in de Noot Pagina 282, 283. [Zie ook Wolk der Getuigen]

REGISTER

Van de Namen der Auteurs, uit welkers werken de uittreksels waaruit dit tweede Deel bestaat, genomen zijn, met vermelding van het bijzondere, dat ieder uittreksel in zich behelst, geplaatst bij de Naam van deszelfs Auteur.

WILHELMUS GNAPHEUS.

Maakt gewag van 's Heeren AANGEBODEN beloften en goedigheid. Pag. 127, 128.

JEAN TAFFIN.

Toont aan dat, al zijn er uitwendige Ledenmaten, die 't woord en de Sacramenten gebruiken, en zich ten laatste als Hypocrieten openbaren, zij nochtans, dewijl God noch liegen noch bedriegen kan, de AANBIEDING verzegelt door de Sacramenten, niet onzeker of twijfelachtig doen zijn, doch dat zij door haar ongelovigheid zichzelf ontbloten, van de genade die haar AANGEBODEN was, en daardoor verklaren Christus te houden voor een leugenaar. Pag. 128, 129.

Voorts heldert hij dit op door verscheiden gelijkenissen.

Verder vermaant hij dat men zich door een gelovig gebruik van het Woord én de Sacramenten, van zijn kindschap, volgens zijn verplichting verzekeren, en alhoewel het geloof een gave Gods is, en zo zwaar voor ons te oefenen, het tevens onze plicht is in de gebeden aanhoudend de geest des geloofs te begeren, opdat die er ons toe bekwame. Pag. 130, 131

JEREMIAS BASTINGIUS.

Getuigt, dat het menselijk geslacht, geen heuglijker boodschap kon toegebracht worden, als die God Zelf de eerste mens toegebracht heeft, hem en zijn nakomelingen de verzoening AANBIEDENDE, belovende en doende verkondigen. Pag. 132.

Hij verklaart dat het Evangelium een Leer is, die boven het natuurlijk menselijk verstand en deszelfs uitvinding gaat. Pag. 133.

Leert, dat al wordt al de mensen de gemeenschap Christi AANGEBODEN, de uitverkoornen, die het geloof alleen ontvangen, het alleen aannemen. Pag. 133.

Verklaart, dat de Leraren alleen werktuigen zijn, waardoor de AANBIEDING geschiedt. Pag. 133, 134.

Wil, dat door de predikatie des Goddelijken woords, de AANBIEDING geschiedt. Pag. 134.

Getuigt, dat de gaven en weldaden in de sacramenten verzegeld en AANGEBODEN worden, en dat men ze door het geloof deelachtig wordt, Pag. 134.

Leert, dat de vergeving der zonden en het geloof, aanneming van God, in het Evangelium belooft en AANGEBODEN wordt. Pag. 134, 135.

Verklaart, dat het ongelooft veroorzaakt, dat men de GESCHONKEN gerechtigheid Christi, die men door het geloof zich behoorde toe te eigenen, niet acht en zich door eigen waan en goeddunken bedriegt. Pag. 135.

PHILIPS VAN MARNIX VAN ST. ALDEGONDE

Stelt, dat de gekruisigde Christus die buiten ons is, ons door de uitwendige prediking word AANGEBODEN, en met het uitwendig gehoor wordt aangenomen, en alzo het verstand voorgedragen, en het verstand ontvangt Hem niet uit zijn eigen natuur, maar door de bovennatuurlijke kracht des Geestes, (echter overeenkomstig zijn natuur) die het verstand beweegt om deszelfs prediking door het geloof aan te nemen. En verklaart dit vervolgens breder. Pag. 136, 137.

Verzet zich, zo tegen hen die de Persoon van Christus scheuren in tweeën, als dezulken, die Hem niet willen ontvangen, zoals Hij hen GEGEVEN was. Pag. 137, 138.

Willende voorts, dat zij die Jezus aannemen zoals Hij hen aangeboden wordt ook meteen vast geworteld en opgebouwd moeten blijven in Hem. Pag. 138, 139.

FRANCISCUS JUNIUS.

Leert, dat het uitnemendste goed, hetwelk in God bestaat, en hetwelk Hij een iegelijk AANBIEDT, en tot welkers aanneming wij door een ongelofelijke barmhartigheid getrokken worden, God ook roept deze boze wereld, die vol boosheid is; om de Zijne daaruit te trekken. En daarom is het dat God ons Zichzelven AANBIEDT, als de Fontein van elk een goed, &c. Pag. 139, 140.

JACOBUS TRIGLAND.

Weerlegt uit deze directe ongerijmde tegenstelling, dat God besloten heeft die alleen de Zaligheid te geven, die Hij door het woord uiterlijk roept. *Het voorgeven der Remonstranten, dat God geen mens ter zaligheid nodigt, die Hij ganselijk besloten heeft die niet te geven.* Pag. 141- 144.

Deelt mede aangelegen bijzonderheden tot recht begrip van Matth. 23: 37. Pag. 144-146. Als mede wegens het oogmerk van Matth. 22: 4. Pag. 146-149.

Toont aan hoe, in de uiterlijke AANBIEDING; de Joden geopend is de weg der Zaligheid, en hun macht gegeven God te volgen. Pag. 149.

Verklaart in wat opzicht men al en niet kan zeggen, dat Christus voor ALLEN gestorven, opgestaan en opgegaan is. Pag. 149. 150.

Wijst aan, van welke Goddelijke wil men de woorden 1 Tim. 2: 4 moet verstaan Pag. 150, 151. Haalt Calvijn aan dat aanbieden en voorstellen hetzelfde is.

Geeft reden waarvandaan het komt, dat sommigen de AANBIEDING aannemen die andere verwerpen. Pag. 151, 152.

SEBASTIAAN DAMMAN.

Maakt meermalen gewag van de AANBIEDING, 152, 153.

Wil, dat de verkondiging der verzoening *de genade Gods* genoemd wordt. Pag. 154.

WILLEM TEELINK.

Leert, dat Christus de arme zondige mens van Gode, in Zijn Evangelie ter geloofsaanneming niet anders wordt AANGEBODEN, dan in wege van belofte, Pag. 154, 155.

Verklaart, dat de AANBIEDING geschiedt niet buiten, maar in, en door het woord. Pag. 155, 156.

PETRUS MOLINAEUS.

Stelt, dat de onmacht om te geloven, die een straf der zonde Adams is, niet onrechtvaardig gestraft wordt, dewijl dezelve én een straf én tevens een vrijwillige misdaad is, Pag. 157, 158.

Leert, wat de einden van de uitwendige roeping niet, en al zijn. Dat God de mensen ERNSTELIJK roept, en niet spot met de mensen, als Hij haar de zaligheid AANBIEDT, hoewel Hij haar dezelve niet deelachtig maakt, Pag. 158, 159.

JACOBUS CRUSIUS.

Leert de noodzakelijkheid van de krachtdadige genade des geloofs, dewijl zolang men buiten Christus blijft, men van Zijn verdienste geen nut heeft. Pag. 160.

Verklaart de gerechtigheid Christi kan ons, hoewel ons AANGEBODEN, niet baten tot onze rechtvaardigmaking, tenzij dezelve op de AANBIEDING van ons aangenomen worden en zo dezelve ons toe-eigenen, pag. 161.

Toont, hoe wij gezegd worden, door het geloof gerechtvaardigd te worden. Pag. 161, 162.

GIJSBERTIUS VOETZIUS.

Stelt, dat vele die het Evangelium AANGEBODEN wordt, hetzelfde verwerpen, komt van derzulker eigen boosheid, en verdorvenheid. Pag. 162, 163.

Leert, hoewel die geen recht van 't Evangelium erlangen, nochtans Christus aan ALLEN, ZONDER ONDERSCHIED, AANGEBODEN wordt. Pag. 163.

LEIDSE PROFESSOREN.

Wijzen aan, wat de inwendige en formele werkingen des geloofs zijn. Pag. 164, 165.

Beweren, dat de **Remonstranten** in hun geloofsbelijdenis niet genoegzaam het eerste hoofdstuk van de wille Gods verklaren, dewijl zij daar niet in brengen: nóch het besluit Gods van Christus te zenden en Hem tot Hoofd van alle de uitverkoornen te stellen, nóch het besluit van het eeuwig leven, in de raad Gods, te schenken en in der tijd 't zelve AAN TE BIEDEN, pag. 165, 166.

Maken onderscheid tussen het geloofsvertrouwen in 't algemeen, en zoals het verkeert ter onzer rechtvaardiging, Pag. 166, 167.

Verklaren, dit volle vertrouwen meer in 't bijzonder. Pag. 167.

Verklaren zich over *de roeping, of verkiezing*, hoe in sommige plaatsen dat woord al en niet te verstaan zij. Pag. 167, 168.

Getuigen dat, uit vergelijking van 1 Cor. 10: 16: 17 met 1 Cor. 12: 13, wordt bewezen, dat door de overeenstemming der Sacramenten van beide de Testamenten, dezelve Christus met Zijn weldaden bij den volke is AANGEBODEN. Pag. 168, 169.

Zeggen, dat de Remonstranten in verscheiden stukken opzichtelijk de Leer der Sacramenten niet verder gaan, dan Socinus, ook geen AANBIEDING van Christus vlees en bloed daarin erkennen. Pag. 169.

Bewijzen verder, dat de **Remonstranten**, dewijl zij in haar beschrijving niets met allen melden van Gods AANBIEDING, aandieningen, bevestiging, verzegeling en gedachtenis door het Avondmaal des Heeren, zij hier met de Socinianen in haar gevoelen gemeenschap houden, &c. Pag. 170-174.

HERMANNUS FAUKEEL.

Maakt gewag van de AANBIEDING. 174, 175.

WILHELMUS AMESIUS.

Zegt, dat de delen der roeping zijn twee: de AANBIEDING, en deszelfs AANVAARDING. Pag. 175.

Bewijst, de AANBIEDING in 't algemeen. Pag. 176.

Zegt, dat de AANBIEDING uit- en inwendig is Pag. 176.

Hij beschrijft de uitwendige AANBIEDING, wil dat ze aan ALLE zij, *met het bevel van geloof*. Pag. 176, 177.

Beschrijft de aanvaarding van Christus. Pag. 177.

JOHANNES POLYANDER.

Verklaart dat, het uit de verkeerdheid onzer natuur voortkomt, dat men meer werk maakt van lichamelijke goederen, dan van geestelijke zegeningen, die de Vader ons AANBIEDT in Zijn Zoon. Pag. 177, 178.

Wil, dat God om onze voorouders en ons zalig te maken, de Leer des Evangeliums over de ganse aardbodem laat prediken en door Zijn knechten allerlei mensen laat AANBIEDEN de vergeving der zonde, enz. Pag. 180.

Wil, dat men niet twijfele aan de goede wil des Heeren, door dewelke ons de zaligheid wordt AANGEBODEN, maar dat wij dezelve door het geloof eerbiedigen zullen, tot onze zaligheid. Pag. 178, 179.

Verklaart, hoe het tezamen gaat, zalig te worden door het geloof en zalig te worden door Gods genade. Pag. 179.

Toont aan, dat gelijk men het geloof niet verkrijgt uit eigen waardigheid, en de krachten van de vrije wil, men het ook niet verkregen heeft om dat men daardoor naar gehaakt, of om gebeden heeft. Pag. 180.

BOURITIUS SIBEMA.

Weerlegt de stelling der Remonstranten, dat Gods wil en genegenheid is tot aller mensen zaligheid. Pag. 180.

DANIEL VAN LAREN.

Leert dat gelijk de verlossing ons, van God door het woord en de Sacramenten wordt AANGEBODEN, wij dezelve ook door het geloof, uit Zijn hand ontvangen. Pag. 183.

FREDERIK DE VRYE.

Leert dat, zo men van zijn natuurlijke blindheid verlicht wil worden, men gebruik moet maken van Gods woord, daar de Vader in gehoord wordt, de Zoon Zich AANBIEDT en de Heilige Geest krachtig is, die in alle waarheid leidt, en ons de ogen opent. Pag. 185.

Toont aan, dat de uitwendige genade ons van buiten wordt AANGEBODEN, tot geloof en de zaligheid. Pag. 185.

Wijst aan, dat de bijzondere barmhartigheid, wel allerlei mensen voorgedragen wordt, maar dat de mensen hardnekkig zijnde, hen verstrekt tot een zwaarder oordeel, Pag. 185.

Leert, dat God die altijd barmhartig is, en Zijn barmhartigheid laat AANBIEDEN om ons op te wekken, tot het zoeken van Zijn barmhartigheid. Pag. 185.

Toont aan, hoe God overeenkomstig Zijn bestuit, betrekkelijk personen, tijd, plaats, wijze, en maten, de zaligheid toepast. Pag. 185, 186.

Wijst aan, de weg om van zijn verkiezing tot zaligheid verzekerd te zijn. Pag. 186.

Betuipt dat als de mens het uitwendig teken, met de inwendige betekende zaak, die hun in het Sacrament word AANGEBODEN, verzuimen of weigeren te nemen en te ontvangen, zich aan een zeer zware misdaad schuldig maken. Pag. 187.

Wil, dat men ten tijde van de bediening des Nachtsmaals, zijn gedrag voor de bediening, zij die niet aangaan de redenen van hun achterblijven, zij die aan gegaan zijn, de wijze van hun verkeer onder de bediening, ter hunner verootmoediging geloofsomhelzing van de AANGEBODEN genade in Jezus Christus en bekering, onderzoeken zal. Pag. 187, 188.

ABRAHAM HEIDANUS.

Stelt voor, de tegenwerping van Episcopijs [Remonstrans voorganger] te weten: *Indien op Christus vertrouwen is zeker zijn, dat al wat Christus gedaan heeft, dat voor ons gedaan heeft; zo is het geloof onnodig tot de rechtvaardigmaking, of tot de vergeving der zonde;* geeft zijn bewijs op en weerlegt hetzelfde. Pag. 189, 190. Weerlegt het besluit dat Episcopijs uit Joh. 6:40 afleidt, te weten dat het in 's mensen macht zou staan te geloven of niet, en dat het geloof des mensen eigen werk is. Pag. 190 -192.

Leert, dat dewijl in de aanneming van de AANGEBODEN genade s' mensen hoogste geluk gelegen is, de genade niet zonder de hoogste dwaling des verstands en de meeste verkeerdheid des wils, kan verstoten worden. Pag. 192.

Onderscheid, de genade Gods in twee delen, de uitwendige AANBIEDING en voorstelling van de wille Gods, die op zich zelfs krachteloos is, én de inwendige en krachtige trekking en roeping Gods, pag. 192, 193.

Leert dat alleen de uit uitverkoornen de gerechtigheid en zaligheid, mitsgaders het geloof verkrijgen, en de andere verhard worden. Pag. 193, 194.

ROELOF PIETERSE.

Wijst aan hoe Christus niet gekomen is om te oordelen en te verdoemen. Pag. 194, 195.

Leert dat de AANBIEDING vruchteloos is, als ze door geloof niet aangenomen wordt. Pag. 195.

Geeft op enige aanmerkingen tot recht verstand van Joh. 6: 12 MIJN VADER GEEFT U DAT WARE BROOD. enz. Pag. 195, 196.

FREDERIK SPANHEIM.

Geeft redenen, waarom Gods troon *een troon der genade* genoemd wordt. Pag. 196, 197.

Wijst aan, hoe aangenaam de AANBIEDING der genade is aan hun die enige tijd met de helse machten geworsteld hebben. Pag. 197.

Leert, wanneer men zich niet te nutte maakt het goed dat God ons AANBIEDT, men over die versmading het zichtbaarst ongenoegen Gods, met reden te duchten heeft. Pag. 197, 193.

Wijst aan, waartoe in Gods Woord aan onmachtige, en dode zondaren, vermaningen, nodigheden en AANBIEDINGEN geschieden. Pag. 198, 199.

JOHANNES WOLLEBIUS.

Handelt breed over de uitwendige roeping, en wel over (a) de roepers (b) de geroepen wordende uitverkoornen, en verworpenen, (c) de delen der roeping, zijnde de AANBIEDING, en het gebod des geloofs; (d) deszelfs eigenschappen, zijnde aan BEIDE ERNSTELIJK, EN ONGEVEINSDELIJK (e); en haar einden. Pag. 199-202.

Leert, dat het einde van 't AANGEBODEN verbond hetzelfde is, met dat der uitwendige roeping; omdat de voorwerpen van het AANGEBODEN verbond ook ALLE de geroepen zijn. Pag. 202.

MARCUS FRED. WENDELINUS.

Behandelt in het brede zeer onderscheiden en klaar over de Leer der AANBIEDING door het woord en de Sacramenten, pag. 203-206.

PETRUS WITTEWRONGEL.

Leert dat de AANBIEDING zo breed en ruim is, dat niemand reden heeft te vrezen, dat hij uitgestoten zou zijn. Pag. 206, 207.

Verklaart de gruwelijkheid en schadelijkheid van het ongelooft. Pag. 208 - 210.

CASPARUS STRESO.

Omschrijft het wezen van 't zaligmakend geloof. Pag. 210.

Leert dat, alhoewel alleen het geloof en niet de bekering, in het stuk der rechtvaardigmaking in aanmerking komt, de bekering nochtans nodig is tot zaligheid, en is een vrucht van het geloof. Pag. 211.

Belijdt dat niet alleen het bloed van Christus tot vergeving, maar ook de Heilige Geest tot vernieuwing en ontsteking van geloof en bekering AANGEBODEN wordt. Pag. 212, 213.

Toont hoe het geloof zich verheft en te boven komt de tegenstrijdigheden die het menselijk vernuft meent te vinden: (a) aan de ene zijde tussen het onveranderlijk bestuit en de krachtdadige regering der uitverkoornen, met de zorg haar aanbevolen om haar zaligheid uit te werken; (b) aan de andere zijde, hoe het met de regering Gods is te vereffenen, dat God ERNSTELIJK EN ONGEVEINSDELIJK WIL, dat alle die onder het Evangelium leven zich bekeren en zalig worden. Pag. 212, 213.

Verklaart, dat niet het besluit der verwerping, maar wel het oordeel der verharding, de mens het aannemen van de AANBIEDING der genade ter zaligheid onmogelijk maakt Pag. 213, 214.

Getuigt, dat het de hoogste onbillijkheid is, de AANGEBODENE verzoening te versmaden Pag. 214

JOHANNES COCCEUS.

Leert dat, alhoewel in geloof, en liefde de twee delen der bekering tot God gelegen zijn, dezelve geen van beide grond der toe-eigening zijn, maar het geloof alleen als een toestemming op het AANGEBODEN verbond aan te merken is. Pag. 215.

Wijst aan hoe de liefde Gods wordt onderscheiden als ze van het geloof onderscheiden wordt. Pag. 215, 216.

Verklaart wat God, als Hij Zich ten verbond AANBIEDT, al doet. Pag. 216.

PETRUS DE WITTE.

Leert dat het geloof de verkregen vergeving der zonde, op de AANBIEDING, volgens verplichting aanneemt, Pag. 216.

PETRUS VAN DER HAGEN.

Geeft aan de hand redenen waarom het roodzakelijk is de AANBIEDING des Evangeliums aan te nemen. Pag. 217.

Zegt, dat de Apostelen Christus den volke AANBODEN. Pag. 217.

Getuigt, dat de AANBIEDING aan dode zondaren vruchteloos is, tenzij God en de hebbelijkheid des geloofs, en ook krachtdadig de daden de geloofs, gedurig werke Pag. 218.

Leert, dat God een verbond AANBIEDENDE aan de zondaar, belast de Middelaar, die Hij hem laat voorstellen, te omhelzen, en belovende het leven in Zijn gemeenschap. Pag. 218.

Verklaart in wat zin de Leraars gezegd worden te behouden, Pag. 218.

Getuigt dat het niet genoeg is te kennen het een ons AANGEBODEN wordt, noch te weten dat het geloof ons in Jezus inlijft, maar wij moeten ook weten, hoe wij dat geloof krijgen kunnen. Pag. 41.

Verklaart dat God bij en boven de AANBIEDING in onmachtige het geloof werkt. Pag. 219.

JOHANNES TEELINK.

Leert hoe men moet te werk gaan, wil men tot een Fondament van zijn geloof leggen, de vrijwillige AANBIEDING Gods, en niet de bewijzen van zijn genadestaat Pag. 215- 220.

Wil dat Gods ernstige nodiging aan de Goddelooste, en afkerigste zondaren, recht ingezien een fundament van hoop kan geven, en voor wanhoop bewaren. Pag. 221 – 223.

Wijst aan dat er te minder reden tot wanhoop is, dewijl God belooft, Zelf de bekering te willen werken, en niemand van die belofte uitsluit. Pag. 123, 224.

Verklaart dat men van alle bedenkingen van wanhopen moet gruwelen, uit aanmerking van de AANBIEDING van Christus' verdiensten. Pag. 224.

Toont aan dat de wanhoop een schadelijke en verderfelijke zonde is. Pag. 221. 226.

Onderwijst, hoe men tot levendigmaking van onze dodige zielen, van Gods beloften gebruik maakt. Pag. 226 - 228.

Beantwoord de bedenking, of de Goddelooste, en onboetvaardigste zondaren, zo er voor onbekeerden geen beloften in de Bijbel staan, Gods beloften door de geloof, dewijl ze haar verkondigd worden, zich niet mogen toe-eigenen? Pag. 228. 229.

FRANCISCUS RIDDERUS.

Wijst aan, waar het Evangelium onze gerustheid niet en wél op grond. Pag. 330.

Leert hoe men door het vertrouwen dat niet alleen andere maar ook mij Jezus geschonken is, zich Jezus moet toe-eigenen. Pag. 230.

JODOCUS VAN LODENSTEIJN.

Leert dat niemand aan de oprechtheid en welmenendheid Gods in de beloften en AANBIEDING derzelve, te twijfelen hebben, of het hem ook aangaat. Pag. 231.

PETRUS VAN MAASTRICHT.

Vertoont én de schandelijkheid van de verwaarloosde en versmadede genade roeping, én de evenwaardige en evenredige straf daarop volgende. Pag. 232, 233.

JACOBUS KOELMAN.

Leert dat de grond, waarop een zondaar in Christus geloofd, die Vromen en zondaars, allerlei zondaars in wat staat zij ook zijn, hebben, één en dezelfde is. Pag. 234- 236.

Toont aan, dat dewijl er een algemeen Gebod is, dat hun verbindt om zowel in Jezus te geloven, als God lief te hebben, zij verkeerd handelen als zij het in Jezus te willen geloven aanzien voor een vermetelheid en fout. Pag. 236.

Getuigt dat het vals is, dat Christus alleen AANGEBODEN wordt aan degene die een diep gezicht en gevoel van hun gebrek vooraf hebben, en leert dat Christus vrijelijk aan ALLEN die 't Evangelium horen, AANGEBODEN wordt, Pag. 237, 238.

Verklaart dat het een valse stelling is, (die wel een goede schijn in het eerste heeft doch zeer schadelijk en hinderlijk is) dat een zondaar ál te VROEG tot Jezus kan gaan door 't geloof, dat hij eerst een tijdlang moet liggen onder het gezicht en gevoel van zijn zonden, verbroken, verbrijzeld, gevoelende zijn ledigheid &c. totdat men

heeft een oprecht voornemen, om alle zonden met afgrijzen te verlaten en Christus als de enige Heerser te gehoorzamen, en een ernstige dorst naar Jezus heeft, die niet anders te lessen is dan door Christus alleen, &c. Verklaard zich hierover nader, (b) en ontzenuwd deze schadelijke stelling met vier redenen.

FRANCISCUS BURMANNUS.

Leert, dat als de ziel ziet dat haar zo een grote zaligheid, de rust in God wordt AANGEBODEN, zij niet kan nalaten de kostelijke belofte uit de hand van van God vertrouwelijk te ontvangen. Pag. 245, 246.

Zegt dat het geloof het werktuig is, waardoor men de gave der rechtvaardigheid in Christus, door het EVANGELIUM AANGEBODEN, aanneemt. Pag. 246.

Wijst aan, dat het geloof welkers werk in tegen stelling van andere deugden, alleen is de AANGEBODEN genade aan te nemen, alleen alle roem uitsluit. Pag. 246.

JOHANNES VISSCHERUS.

Onderscheid een tweërlei Roeping. Pag. 246.

Leert dat de uitwendige Roeping (a) geschiedt door de verkondiging ven Gods Woord aan wederspannige; (b) bestaat in een AANBIEDING van vrede; (c) en dat God toont door dezelve wat 's mensen plicht is. Pag. 247, 248.

Onderscheidt de vorm der Roeping in de AANBIEDING, en de AANNEMING van deze AANBIEDING, welke beide stukken breder verklaard worden. Pag. 248- 249.

Toont dat de aanneming een beantwoording van de AANBIEDING is. Pag. 249.

Leert wanneer de Roeping krachtig is, Pag. 249.

FLORENTIUS COSTERUS.

Leert, (a) wat God in het genadeverbond belooft en aan de zondaar door de AANBIEDING verklaart; (b) en hoe de radeloze zondaar door het geloof daar omtrent verkeert en wat hij daardoor verkrijgt. Pag. 250, 251.

JOHANNES BRAUN1US.

Verklaart het gebod des geloofs. Pag. 251, 252.

Leert dat de voorwerpen, die de geestelijke Goederen door de Roeping ook worden AANGEBODEN, desnietteenstaande zij onmachtig zijn, nochtans ERNSTIGLIJK geroepen worden, en dat de schuld van haar ongeloof in hen en niet in de Roeper is. Pag. 252, 253.

JACOBUS OLDENBURG.

Verklaart dat het voorname van het ware Zaligmakende geloof bestaat in die bijzondere Personele toestemming aan het Genadeverbond, waarin God Zich aan de zondaar AANBIEDT. Pag. 253, 254.

Leert dat, hoewel een ziel in haar geloof eerst en meest ziet op de Persoon van Jezus Christus, zij echter ook haar Zaligheid wel be-ogen mag, dewijl zelfs de Heere door die hem ook AAN TE BIEDEN, een ziel zoekt op te wekken tot het geloven. Pag. 254, 255.

Toont, dat Jezus gewillig en verplicht is, ja er zich toe AANGEBODEN heeft, om Zalig te maken, &c. Pag. 255.

Zegt dat het geloof ten voorwerp heeft, in 't algemeen, het gehele Woord Gods, maar bijzonder, zoals het zalig maakt: (a) de beloften van het Genadeverbond, waarin de barmhartigheid Gods wordt AANGEBODEN aan de zondaar; (b) verder dat het ziet op dingen die gehoopt worden; (c) voorts op het getuigenis van Christus; (d) eindelijk

op het Evangelium, waarin God alles aan zondaren personeel ter aanneming AANBIEDT. Pag. 255, 256.

Leert dat, hoewel God en Jezus Zich aan zondaren AANBIEDEN, Die Twee ook de Personele bijzondere Voorwerpen van het geloof zijn. Pag. 256, 257.

JOHANNES HUISINGA.

Toont in het brede aan, dat de Vader Zijn Eigen Zoon AANBIEDENDE Hem AANBIEDT als de Bronneder van alle Geestelijke zegeningen, opdat daardoor verwondering, hoogachting, en het zoeken van deelgenootschap verwekt worden. Pag. 257- 259.

Wijst aan, dat zij die niet volvaardig en behoorlijk verkeren omtrent 's Heeren vriendelijke Liefde, en vrijwillige AANBIEDING ondankbare en ontaarde mensen zijn, die ongevoelige en versteende harten hebben. Pag. 259.

Leert dat zij, die openlijk de AANBIEDING versmaden, boos en wederstrevig zijn. Pag. 259. 260.

Verklaart dat de vrucht van het teken en Zegel des Avondmaals een gevolg is van de instelling van Hem, Die machtig is het verbond AAN TE BIEDEN, te bevestigen en de beloofde goederen te schenken én wil dat zulks bijgevolg als een teken, en Zegel des verbonds in het geloof kan, en mag gebruikt worden. Pag. 260.

KASPARUS ALARDIN.

Verklaart dat al het AANGEBODEN heil, tegen hen die het smadelijk verwerpen getuigen zal. Pag. 261.

Leert wat het toevlucht nemen des geloofs is, en waar het zich op grond. Pag. 261.

Wijst aan, wat een verlegene beweegt om zich onder de vleugelen van God in Christus te begeven. Pag. 261.

Doet onderzoek, of de AANBIEDING van de wereld, dan van God het meest op het gemoed vermag. Pag. 261, 262.

Leert wat God door Zijn woord, en wat hij door zijn Geest doet, tot levendigmaking van de zondaar. Pag. 262.

Verklaard het eerste breder en dringt het tot geloof aan. Pag. 262.

Herinnert de grootheid en gruwelijkheid van het verwerpen der AANBIEDING, dat door de meeste mensen geschiedt. Pag. 263.

Vraagt naar de vermelding, van enige bijzonderheden van de AANGEBODEN heilweg, of dezelve niet zal bewandeld worden. Pag. 263.

JOHANNES D'OUTREIN.

Leert (a) dat men de kennis, en deelverkrijging aan het eeuwigdurend goed, niet buiten, maar in en door het Woord moet zoeken. (b) Wil dat het niet, of niet behoorlijk gebruik maken van hetzelfde dienen moet, tot overtuiging van onwetende, ongelovige, onbekeerde, onheiligen, die de goederen in het Evangelium AANGEBODEN, verwaarlozen, en welk een ondraaglijk oordeel zij te verwachten hebben, Pag. 263-264.

Wijst aan, hoedanig een twijfeling met het geloof bestaan kan, Pag. 265.

Verklaart hoe het te verstaan is, dat men door het geloof in Christus rechtvaardig wordt. 266.

JOHANNES RUDOLPHUS RODOLPH.

Leert dat, (a) dewijl dat God Christus ter aanneming AANBIEDT, (b) gebiedt Hem aan te nemen, (c) belooft aan de aannemers de gemeenschap aan Christus; dat de

aannemers besluiten mogen, dat Christus en Zijn weldaden hen zullen eigen worden. Pag. 266.

ADRIANUS VAN WESEL.

Betoogt de noodzakelijkheid om het heden van de tijd der genade, in welke ons God Zijn genade AANBIEDT behoorlijk waar te nemen. Pag. 267, 268.

WILHELMUS A BR4KEL.

Vermaant om zich aan de geopenbaarde wil van God te houden, daar Hij Zijn Zoon AANBIEDT, alle die willen nodigt om te komen, en allen die komen, belooft het eeuwig leven, en dat Hij hen niet zal uitwerpen, Pag. 269.

Leert dat de verkondiging van het Evangelium niet alleen een privilege voor Abraham, en de Kerk van het Oude Testament is, maar ook dat van de Kerk des Nieuwen Testaments, opdat het van beide zou aangenomen worden; dat de vruchteloosheid onder het Oude Testament niet was omdat het haar niet AANGEBODEN, noch een ieder niet verplicht was het aanbod te geloven, maar om dat zij door het geloof het niet hadden aangenomen. Pag.269.

Zegt, dat het middel der Roeping het Evangelium is. Opent deszelfs inhoud, verklaart dat Christus al Zijn verdiensten aan een ieder AANBIEDT, en een ieder nodigt om ze aan te nemen. Pag. 270.

Bewijst met redenen, dat God niet alleen de uitverkoornen, maar ook allen en een ieder die onder de bediening des Evangeliums zijn, en niet zalig worden, roept en het Evangelium AANBIEDT. Pag. 271 - 274.

Leidt daaruit af, dat een iegelijk niet alleen mag, maar ook MOET de AANBIEDING aannemen, lerende, hoe dit niet en al moet verstaan worden. Pag. 274, 275.

Vertoont, hoe de ziel verkeert wanneer zij die AANBIEDING aanneemt. Pag. 275, 276.

Wijst aan, dat dit voorrecht alleen is voor hen, die onder de bediening van 't Evangelium leven, ja zelfs dat de grootste zondaars, in wat zonde ook geleefd, in 't bijzonder ook geroepen worden; en hoe zij de roeping niet en al te verstaan hebben. Pag. 276-278.

Opent de inhoud der AANBIEDING iets breder, dringt op het gemoed ter aanneming van dezelve aan, met een bijgevoegde gepaste wens. Pag. 278, 279.

Keurt af die gedachten, dat men zich door dieper, en langer inzien in zijn ellende en meerder verbrijzeling, Gode aangenamer maakt; of dat zulks een Conditie was, op welke en zonder welke men niet Christus aannemen mocht. En wijst meteen aan wanneer en waar toezulks nodig is, mitsgaders de afwisselende toestanden, die onder het werken ter aanneming van Christus niet zelden in de ziel gevonden worden. Pag. 279, 280.

Leert, dat de grond des geloofs zij, in het algemeen het woord Gods, in 't bijzonder de AANBIEDING, en nodiging tot Christus; en verklaart dit stuk breder. Pag. 281 -285.

Wijst aan, dat, of er al een Zaligmaker is, de mens Hem van nature niet kent; noch iets bezit om Hem te bewegen dat Hij zijn Zaligmaker wilde zijn, dat de grond waarop een verdoemeling vrijmoedig tot Christus komen mag ALLEEN is de vrije, en onbepaalde AANBIEDING. Pag. 285 - 287.

Verklaart, dat het vertrouwend aannemen van de AANGEBODEN Zaligwaker niet de oorzaak, maar het middel is om deel aan Hem te verkrijgen, misgaders hoe het toegaat, wanneer een ziel daartoe gebracht wordt. Pag. 287, 288.

TAKO HAJO VAN DEN HONERT.

Leert, *dat de vaten des toorns*, die onder de bediening van het Evangelium geleefd hebben, desniettegenstaande, dat zij onmachtig zijn om het Evangelium te eerbiedigen, in haar geweten uit verscheiden redenen zullen overtuigt zijn, dat zij rechtvaardig verloren gaan. Pag. 229, 293.

Beweert, dat het noch bespottelijk noch berispelijk is, dat God aan de verworpenen de weg ter zaliger herstelling door het Evangelium - daar Hij niet voornemens is hen de krachten ter bewandeling van dezelve bij te zetten, - laat bekend maken. Pag. 290 - 293.

Wijst aan, dat de Leraars Gods gezanten genoemd worden, omdat ze de mensen het verbond der verzoening in Christus Naam, en plaats AANBIEDEN. Pag. 293.

Wil, dat in dit aan mensen AANGEBODEN verbond, het geloof een geheel ander opzicht tot hunner rechtvaardiging krijgt, als het uit kracht van Christus verdiensten, tot rechtvaardiging van de Vaten der barmhartigheid had; dit wordt breder verklaard. Pag. 203 – 295.

DAVID VAN CROMRRUGGE.

Beweert met 5 redenen dat, alhoewel de meeste mensen Jezus' AANBIEDINGEN versmaden, en zich weinig aan deze zonde schuldig achten, er onder het Evangelie nauwelijks een zonde is die verschrikkelijker, of gevaarlijker is. Pag. 295 - 300. Vertoont, hoe Christus, na een langdurig onbeleefd verwerpen van Zijn AANBIEDING, nochtans aanhoudend blijft in Zijn AANBIEDING. Hoe zich daarin een verdubbeling van verachte en versmade Goddelijke. Liefde en barmhartigheid aan arme zondaren, met een zwijgen over hun onwetendheid en hardnekkigheid ontdekt, en daaruit, en uit aanmerking dat deze AANBIEDING, om 4 redenen de allerbeste zij; op het aannemen van die AANBIEDING allerbeweeglijkst aandringt. Pag. 300 - 303.

MATHEUS GARGON.

Leert hoe het geloof ons niet en wél behoudt. Pag. 303, 304.

Vertoont de ellendige staat van wereldlingen, die de AANBIEDING niet aannemen. P. 304.

Wil, dat niet de waardigheid maar het AANGEBODEN Voorwerp des geloofs ons Gode behaaglijk maakt. Pag. 304.

ABRAHAM HELLENBROEK.

Wil, dat het Evangelie, dewijl daarin het AANGEBODEN heil, en alle deszelfs beloften vervat is, daarom een Fontein des heils genoemd wordt. Pag. 305.

Ja ook de Sacramenten, overmits die het Heil van de Messias AANBIEDEN en verzegelen, Pag. 305.

Wenst, dat zondaren nog eens op zulk een schone AANBIEDING verliefden! Pag. 305, 307.

Geeft reden, waarom het Genadeverbond, dat God de zondaars AANBIEDT, een *verbond des vredes* genoemd word. Pag. 306.

Leert, dat tot de grote voordelen, en genietingen geldeloze zondaren, door de AANBIEDING recht en vrijheid erlangen, om dezelve geestelijk te kopen. Pag. 306, 307.

Klaagt over gebrek aan geestelijke Kopers, daar er in het natuurlijke zo veel gevonden worden, en BIEDT daarop aan ELKEEN nog de geestelijke voorraad AAN. Pag. 307, 308.

PETRUS BOUDAAN.

Leert, dat al het goede, en heilzame in het Evangelie tot geestelijke gebruikmaking wordt AANGEBODEN, pag 308.

Verklaart dat het goed van Zijn huis, enz. dat hier AANGEBODEN, beloofd en toegezegd wordt, wat groots en overdierbaar is. En dewijl aan hen, die onder het Evangelium leven; en wel zulke die hun geld tot nogtoe uitgaven voor hetgeen geen brood is, &c. die AANBIEDING nóg geschied, zo BIEDT hij hen dit heil AAN, pag. 309.

Wil, dewijl de ware spijs der ziel te vullen is in de genaden van Christus, en van Zijn Geest; dat de mensen aan hun Onsterfelijke geest verplicht zijn, die met dezelve te voeden, en daarom die smakelijke spijs die Jezus hen AANBIEDT, moesten aanvaarden; en klaagt over de weigering van die AANGEBODEN spijs, Pag. 309, 310.

ROBERTUS AEMILIUS.

Leert, dat God van de zondaar die Hij het verbond der genade AANBIEDT, vordert het geloof, én hoe dat ten dezen opzichte aangemerkt wordt. Pag. 330, 331. Wil, dat Christus, omdat God in de betamelijkheid van Zijn Naam, de God van een zondaar worde en hem Zijn gunst en genade AANBIEDT, de Naam draagt van Middelaar des verbonds, Pag. 311.

JOHANNES VAN DER KEMP.

Wil, dat de bekendmaking en AANBIEDING van Gods Zoon aan de WERELD, opdat ze Hem aannemen, geschiedt opdat de geestelijke weldaden de zondaar mochten worden medegeedeeld. Pag. 312.

Leert wat men door het Evangelium hier niet en wél moet verstaan P 312.

Verklaart dat Christus nodigt ALLEN, die onder het Evangelie leven, ja ook die LAUW en van INBEELDING OPGEBLAZEN ZIJN IN HOOGMOED, en dringt op de aanneming der AANBIEDING met verscheiden klemredenen aller ernstigst aan. Pag. 312 - 314.

Opent de eigen aard van het Evangelium. Pag. 314,

PETRUS VENHUYSEN.

Geeft 4 redenen waarom de Evangelie beloften de naaste voorwerpen des geloofs zijn Pag. 315.

Geeft ook 4 redenen die iemand bewegen moeten, om die beloften door geloof te eerbiedigen. Pag. 315.

PETRUS DINANT.

Leert dat er ook nu voor een zondaar, zowel als oudtijds voor Israël hoop van Zaligheid is, dewijl hen Christus op het duidelijkste bekend gemaakt, en op het beweeglijkste AANGEBODEN wordt, en dat het zo met de UITERLIJKE BELIJDELSGELEGENHEIDEN gelegen is, in opzicht van de AANBIEDINGEN der Goddelijke genade. Pag. 315, 316.

Waarschuwt nadrukkelijk, hen die zich op haar uitwendig Christendom beroepen, en verlaten, dat zij toch onderscheiden zouden de AANBIEDING der genadegoederen van de DADELIJKE GEMEENSCHAP daaraan door een waarachtig geloof en bekering. Heldert dit verder op, en dringt daaruit tot zelfonderzoek, wegens het verkeer onder de AANBIEDING der genade, tot hun waarschuwing aan. Pag. 316 – 318.

PETRUS IMMENS.

Wil dat men zal trachten te leren zien, hoe het gemis van geloof, onder een ruime en gulle AANBIEDING van genade, &c. de mens aller rampzaligst en ellendigst maakt. Pag. 318.

Raadt hen die over de echtheid van het werk Gods in hun ziel geslingerd worden, het vorige werk daar te laten, en geeft hen tot hun bestuur 4 gewichtige stukken ter hunner overdenking aan de hand. Pag. 318, 319.

Spreekt met medelijden aan, dezulke, die als rebellen en vijanden Gods nog leven, en roemen in hetgeen de wereld heeft en geeft, zonder het roemen in God &c. te kennen, en wenst dat zij aan zichzelf ontdekt mogen worden; geeft hen een gepast bestuur met bijgevoegde drangredenen. Pag. 319, 320.

Verklaart dat hij een woord heeft voor ellendige, onwetende en zorgeloze zondaren 't welk behelst een aanminnelijk AANBOD, en hun te nodigen, dat zij met God in een verbond zouden komen. Toont uit de verscheiden wijze op welke die nodiging in de Heilige Schriften voorkomt, dat ze allerkrachtigst en ernstig is. Hervat daarop die AANBIEDING, en dringt ze nadrukkelijk ter geloofs omhelzing aan. Pag. 320-322.

Leert dat zij, die de AANBIEDING versmaden, door hun eigen schuld verloren gaan, en hoe zwaar die zonde is, Pag. 322.

EDUARD MEINERS.

Drint sterk op de aanneming der AANBIEDING met verscheiden redenen aan. Pag. 323, 324.

Gaat daarin voort. Pag. 324- 326.

Wijst aan de zwaarte van de schuld en straf, daar de versmaders van de AANBIEDING zich aan schuldig maken, en die ze te duchten hebben. Pag. 326, 327.

SALOMON VAN TIL.

Wil dat zondaren uit aanmerking van de grootheid der zaligheid, die hun bekend gemaakt en AANGEBODEN wordt, dezelve hun als een voorwerp van oplettendheid, en bezorgdheid voorkome, Pag. 328.

Vertoont de bijzondere daden der zonde van het geen acht geven op zo groot een zaligheid. Pag. 328.

Wil, dat zij die de AANBIEDING verwaarlozen, dubbele straffen waardig zijn. Pag. 329.

Betoogt dat de waarneming van de AANGEBODEN Zaligheid het eerste geneesmiddel der ziel is, het welk de zorgeloosheid omtrent de Zaligheid uitblust. Pag. 329, 330.

Verklaart dat God de eerste en voorname Partij is, die de zondaar tot de vereniging nodigt en Zichzelf AANBIEDT. Pag. 330.

Wil dat het geloof als een daad van ondertrouw, of tot de aanneming der Huwelijksliefde begrepen worde. Pag. 330, 331.

Leert, dewijl het geloof door de toestemming en belijdenis, de AANGEBODEN genade aanneemt, het geloof in dit Huwelijksverdrag geen voorwaarde der vereniging is, gelijk de werken in het verbond der werken, maar alleen het middel, of werktuig om het AANGEBODEN RECHT aan te nemen en betoogd dit breder. Pag. 331, 332.

JOHANNIS BIERMAN.

Wil dat het Evangelium in zichzelf een levendig makende reuk zij, omdat het ons Chrisus verkondigt en AANBIEDT Pag. 332.

Leert hoe de Corinthiërs de genade die hen AANGEBODEN was, ontvangen hadden. Pag. 333.

Verklaart wat *de tijd des welbehagens* is, Pag. 333.

Vertoont kortelijk het onderscheid tussen het Evangelie van het Oude- en van het Nieuwe Testament. Pag. 333, 334.

AEGIDIUS FRANKEN.

Leert dat God door de roeping de mens Christus en al Zijn Zaligmakende weldaden AANBIEDT en hen gebiedt die door het geloof aan te nemen. Pag. 334.

Stelt dat een verstoting van, en een ongehoorzaam zijn aan het Evangelium, beide veronderstellen een AANBIEDING. Pag. 134.

Wil dat dewijl zij die onder het Evangelie leven, hun zonde en verdoemenis zwaarder zij, dan die zonder hetzelfde geleefd hebben, zij ALLE moeten geroepen en Christus in Zijn woord AANGEBODEN worden. Dit wordt, van die dit inzien, erkent. En God doet een zondaar die AANBIEDING goedkeuren. Pag. 335.

ARN. HEN. WERUMEUS.

Wijst aan, wat men al nopens de grond, waarop men tot Jezus nadert om grote slingeringen te ontwijken dient te weten. Pag. 336, 337.

Leert dat niemand, zo God geen AANBIEDING &c. deed, zich zou mogen vervrijmoedigen om tot de Heere te naderen. Pag. 337.

HIERONYMUS VAN ALPHEN.

Leert dat zij, die de uitnemende dingen in het Evangelie vervat, verkondigt worden door de AANBIEDING, genodigd worden tot het deelgenootschap aan dezelve. Pag. 337.

Vertoont de nadruk die er ligt in de benaming, Evangelium Gods. 337; 338.

ROBERTUS ALBERTHOMA.

Wekt zondaren op, om na de stem des Heeren, die hun het offer van Christus en de Olie des Geestes AANBIEDT, te luisteren. Pag. 339.

Wil, dat de Leraars de geestelijke gerechten aan den Volke AANBIEDEN. Pag. 339.

Toont de grootheid der verstokking in de zonde, als onder andere strijdig met de Goddelijke AANBIEDING in de Borg. Pag. 339, 340.

Leert dat het schandelijk voor een redelijk Schepsel is de AANBIEDING van zulke uitmuntende goederen ze versmaden. Pag. 340

JOHAN VERSCHUIR.

Omschrijft de uitwendige Roeping, als in zich behelzende een AANBIEDING aan ALLE die er onder leven. Pag. 340, 341.

Zegt wat het Evangelie in zich behelst. Pag. 341.

DANIËL LE ROIJ.

Geeft reden waarom het Evangelie *Gods weg* genoemd wordt. Pag. 342.

Toont aan het merklijk onderscheid tussen dit en tussen de inwendige roeping boven de uitwendige Roeping in welke een AANBIEDING van Christus en alle Zaligmakende genade is. Pag. 342, 343.

JOHANNES PLEVIER.

Toont aan dat wij alle gewenste heiltijd beleven; waarin Christus ons de Zaligmakende genade, als de enige volmaakte oorzaak van der zondaren Zaligheid laat AANBIEDEN. Pag. 343.

Vertoont dat zij het grote voorrecht hebben, die onder de AANBIEDING der genade leven; om God deswege te danken; boven hun, die dezelve gehad en verworpen hebben, of die onder een vals Evangelie leven. Pag. 344, 345.

PREDERIK VAN HOUTEN.

Wekt op, om aan het huwelijksverbond waarin Christus Zich AANBIEDT, de toestemming te geven, en dringt daar verder op aan. Pag. 345, 346.

PETRUS LAAN.

Toont, dat de mogelijkheid van bekering, op een doodsbed niet is afgesneden. Pag. 346.

Wijst aan, dat men om tot Christus te komen, weten moet dat de AANBIEDING van Christus met al Zijn verdiensten aan mij gedaan wordt, Pag. 347.

Leert waarin de inwendige Roeping bestaat, Pag. 347.

Verklaart, hoe het geloof omtrent de gerechtigheid van Christus werkzaam is. Wijst aan wat God aan de zondigen doet. Verklaart onderscheidenlijk hoe God van Zijn zijde de ziel voorkomt; alsook wat de zondaar van zijn zijde doet. Pag. 347 - 349.

WILHELMUS VAN IRHOVEN.

Leert dat de eigenlijke grond, op welke men Christus mag aannemen is, niets in, maar buiten de mens. Pag. 349.

Toont aan, de grote aangelegenheid die er is, om op dit onderscheid nauwkeurig acht te geven. Pag. 350.

HENRICUS DE FREIN.

Wijst aan, wat gruwelen zij begaan, die de Heere Jezus, hun AANGEBODEN, verwerpen! En wat een zondaar om deel aan Christus te erlangen moet geloven. Pag. 351, 352.

Vertoont wat zij, die onder een hartelijke bediening zijn, t verrichten hebben. Pag. 352.

Verklaart wat God en Zijn knechten doen, aan alle die onder de AANBIEDING leven. Mitsgaders wat het geloof daaromtrent doet. En wat de inhoud der AANBIEDING is. Pag. 352.

WILHELMUS VAN EENHOORN.

Leert dat de Goddelijke openbaring, en wel de AANBIEDING in het Evangelie de grond van het geloof moet zijn; ja ook de grond van de verzekering, dat zij tot Hem komende, vergeving der zonden zullen hebben. Wijst aan, hoeveel in deze verkeerd werken, waar die verkeerdheid vandaan komt, waaraan men zich hierdoor blootstelt; geeft de zwaarigheden op, en beantwoord dezelve; heldert het op door een gelijkenis en trekt daaruit het besluit. Pag. 353 - 357.

JEZAIAS HILLENTIUS.

Dringt het aannemen der AANBIEDING aan, uit aanmerking van de Hoogheid des Aanbieders, Die zozeer beledigd is, en van het voor- en nadeel dat alle aannemers te wachten en de verwerpers te duchten hebben. Pag. 357, 358.

Wijst aan, dat uit de gezegden: verstoten van en niet gehoorzaam zijn aan het Evangelie, moet volgen dat de zodanigen het Evangelie werd AANGEBODEN. Pag. 358.

Vertoont de zwaarder schuld en straf, waaraan zij onderhevig zijn die onder de AANBIEDING onbekeerd leven, boven de heidenen. Pag. 358, 359.

JACOBUS DE GROOT.

Wekt op, om de Hogepriester, Die het losgeld AANBIEDT, toch niet te versmaden. Pag. 359.

Leert dat het een bewijs van Gods grote mensenliefde is, dat Hij de zaligheid AANBIEDT aan ADAMS KINDEREN DIE HET VERBOND HEBBEN OVERGETREDEN. Pag. 359 .

Vertoont de meerderheid van Jezus' AANGEBODEN liefde, boven die onder mensen, Pag. 360.

Stelt dat van het aannemen der AANBIEDING, een geestelijk en eeuwig leven hangt. Pag. 360.

Wil, dat het onopmerkzaam verkeren omtrent de AANGEBODEN zaligheid, een *op zijn behoudenis geen acht nemen* genoemd word. Pag. 360.

Toont dat het niet letten op de AANBIEDING een blijk is van de geestelijke dood. Pag. 360.

Bestuurt hen die ten leven willen ingaan, en wijst hen op de AANGEBODEN Levensfontein. Pag. 360.

Wekt op, ter aanneming van de AANBIEDING, uit aanmerking van de dierbaarheid van het geloof, &c. Pag. 361.

Wil dat men, om Jezus zich toe te eigenen door geloof, letten moet én op de AANBIEDING én op hen aan wie de AANBIEDING geschiedt. Pag. 361.

Leert hoe men de algemene AANBIEDING zich bijzonder toe te passen hebben P. 361.

ALBERTUS VOGET.

Wil, dat de hoogste Majesteit van de Hemel Koning, Die AANBIEDT, de nietigheid en vloekwaardigheid van hen aan wie de AANBIEDING geschiedt, de heerlijkheid en het heil dat de AANBIEDING in zich vervat, met de hartbrekende en tedere wijze op welke de AANBIEDING geschiedt, het hart doorbore; dewijl God Zijn liefde AANBIEDT om die in onze zaligheid te verheerlijken. Pag. 362.

Leert dat de liefde Gods in Christus, is een voorkomende liefdes wat ze al AANBIEDT tot een VRIJ GEBRUIK, wat ze bijgevolg van ons te wachten heeft. Dringt met verscheiden redenen aan, op een gelovig eerbiediging van die liefde. Pag. 363.

Wil dat, alhoewel de voorbidding van Christus zeker voor de uitverkorenen is, dat, dewijl niemand van tevoren weet of hij tot die wereld behoort voor welke Christus nooit zal bidden, en omdat Christus ook voor Zijn VIJANDEN gebeden heeft, dat men het werk van achteren aanvangt en ootmoedig en gelovig met de verzoening die Christus heeft daargestelt, en in Hem wordt AANGEBODEN, trachte te werken, &c. Pag. 363, 364.

Wekt hen op, die gerust zijn en zo dikwijls de AANGEBODEN gerechtigheid van de Zone Gods versmaad hebben, om een hoge prijs te stellen op de AANBIEDING, en met de Borg in onderhandeling te komen en niet te rusten voordat zij Hem *Jehovah hun gerechtigheid* noemen en roemen kunnen. Pag. 564, 566.

Dringt het aannemen van de AANBIEDING aan, uit aanmerking, dat de liefde die iemand tot zichzelf heeft, dringen moest om daardoor uit de ellende waarin men van natuur is, verlost en tot de gelukzaligheid die eraan verknocht is, verheven te worden. En heldert het op door een gelijkenis. Pag. 365, 366.

Doet onderzoekt, hoe wij het Evangeliegetuigenis dat God Zijn Zoon gezonden heeft tot een Zaligmaker der wereld, en waarin Christus zo ERNSTIG en uitlokkend uit 's Vader Naam AANGEBODEN en aangeprezen, wordt ontvangen en gehoord hebben. Pag. 366, 367.

Wekt, dewijl er bij God een genadig voornemen is om VLOEK- EN HELWAARDIGE ZONDAREN het leven te schenken, GEESTELIJK DODEN op de krachtigste wijze op om niet langer afkerig te blijven van zulk een God, die hen in Zijn Zoon met de tederste ontferming het leven AANBIEDT en belooft te geven, ja hen nodigt om het bij Hem te zoeken en te ontvangen. Pag. 367. 368.

FRANCO DE BRUIN.

Wil dat in de gezegden, *het koninkrijk Gods is nabij gekomen*, een voorstelling, AANBIEDING, nodiging van en tot hetzelfde begrepen is. Pag. 368.

Stelt, dat door het gelovig aannemen van 't geen het Evangelie AANBIEDT, men de liefde der waarheid aanneemt om zalig te worden, Pag. 368, 369.

Verklaart de gepastheid van de plichten van geloof en bekering voor redelijke mensen die onder de AANBIEDING, van het koninkrijk leven. 369.

Wil, dat de mensen door geloof en bekering op de roeping acht zullen geven, en de AANGEBODEN Zaligmaker der wereld aannemen. Pag. 369.

Verklaart de inhoud van het oordeel der vrijspreking, dat door Christus verkondigd en AANGEBODEN wordt. Pag. 369.

Leert, dat waarlijk ontdekte mensen, die het niet langer onder hun ellende kunnen harden, gedreven worden naar Christus, en Hem willen tot verlossing, &c. gelukkig zijn. Pag. 369, 370.

Wijst aan wat voorrechten het Woord des Koninkrijks al uitroept en AANBIEDT om er toe over te gaan. Pag. 370.

GISBERT MATTH. ELSNERUS.

Toont, hoe God en de AANBIEDING van genade en vergeving van hun heilloze euveldaden, door het Evangelium, met veel lankmoedigheid, liefde en medelijden verkeert. Pag. 370. 371.

Wijst aan, dat God aan de VERWERPERS EN KRUISIGERS van Zijn Zoon VERGEVING VAN DEZE EN ALLE ANDERE. MISDADEN door de prediking des Evangeliums AANBIEDT. Pag. 371.

Maakt gewag, van 't geen 't Evangelium betekent, AANBIEDT en belooft, pag. 371.

Geeft reden waarom de zonde des ongeloofs een ZWARE zonde is. Pag. 371, 372.

Leert wat er al in het middellijke vereist wordt zal men Christus als de enigste Heiland erkennen en aannemen. Opent kort Jesaja 65:1, 2. Pag. 372, 373.

JOHANNES BEUKELMAN.

Spreekt zeer nadrukkelijk tot overtuiging van Wereldlingen die onder alle vermaningen, waarschuwingen, bestraffingen en het gedurig AANBOD van Gods genade, ongelovig en onbekeerd blijven. Pag. 373 - 375.

Geeft reden, waarom het Evangelie in staat is, om het middel des geloofs te zijn. Pag. 375, 376.

Nodigt allervriendelijkst, ook hen die LANGE JAREN IN ZONDEN EN ONREINHEID GELEEFD HEBBEN, om Christus' bloed en Geest, Die hen nóg wordt AANGEBODEN, ter reiniging en heiliging aan te nemen. Pag. 376.

Toont aan dat God Zijn liefde in zijn Zoon OOK DE ALLERGROOTSTE zondaars EN ZONDARESSEN AANBIEDT. Pag. 376, 377.

Wijst aan, dat God het verzuim en misbruik van de genademiddelen niet steeds zal dulden, en wat de gevolgen daar reeds van geweest zijn, en bij tijdvervolg zijn zullen. Pag. 377, 378.

NASCHRIFT

Th. Avinck refereert in zijn Tweede deel der uitwendige roeping aan de "Dordtse leerregels".

*Hfd. 2 art.5 "Voorts is de **belofte des Evangelies**, dat een iegelijk, die in de gekruisigde Christus gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. Welke belofte alle volkeren en mensen, tot welke God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt, zonder onderscheid moet **VERKONDIGD en VOORGESTELD** worden, met **BEVEL van BEKERING en GELOOF**."*

*Hfd. 3/4, art.6 "Dat er velen, door de bediening van het Evangelie geroepen zijnde, niet komen en niet bekeerd worden, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in **Christus**, door het Evangelie **AANGEBODEN** zijnde, noch in God die door het Evangelie **roept** en zelfs ook dien Hij roept verscheiden gaven meedeelt, maar in degenen die geroepen worden..."*

Hfd. 3/4, art.8 "Doch zo velen als er door het Evangelie geroepen worden, die worden ernstiglijk geroepen. Want God betoont ernstiglijk en waarachtiglijk in Zijn Woord wat Hem aangenaam is, namelijk dat de geroepenen tot Hem komen en geloven, de rust der zielen en het eeuwig leven.

Aanbieding of een Goddelijk bevel?

Deze omschrijving is niet dubbelzinnig. Toch wordt het verschillend uitgelegd. Vooral over deze zin uit Artikel 8 waar gesproken wordt over *de roeping van zondaren door het Evangelie*. Aan hen wordt Christus verkondigd en voorgesteld, met bevel van geloof en bekering. Artikel 6 noemt ditzelfde: *Christus door het Evangelie aangeboden*.

De zorgvuldige uitdrukkingen van de "Leerregels" getuigen van wijsheid en van liefde tot het behoud van zondaren waarmee de auteurs zich uitdrukken.

De vraag wordt gesteld of de opstellers van deze artikels met 'aanbieding van Christus' hetzelfde bedoelden als met 'Christus wordt allen verkondigd en voorgesteld'. Taalkenners schrijven dat er in het Latijn *offere* staat: voorhouden, tonen, aanbieden, offeren. Volgens het Nederlands woordenboek is aanbieden: vrijwillig, òf onder voorwaarde iets ter beschikking stellen. Vergelijk ons woord *offerte* en het Bijbels woord *offeren*, aan God iets overdragen.

Voorstellen en aanbieden worden door Latijns schrijvende theologen *proponere* en *offere* genoemd. Deze Latijnse woorden zijn equivalenten; ze hebben dezelfde betekenis.

Anderen gebruiken het Latijnse woord *oblatio*. Dat betekent: *het voorhouden, aanbieden*. In hfd. 2 art. 5 spreken de opstellers van de Dordtse Leerregels over *de belofte van het Evangelie, die verkondigd en voorgesteld moet worden met bevel van bekering en geloof*. Omdat 'voorhouden' hetzelfde is als 'voorstellen' welk woord de opstellers al in hfd. 2 art. 5 gebruikt hebben, ligt het voor de hand dat ze in hfd. 3/4, art 6 bewust een ander woord gebruiken, waardoor nog wat duidelijker de betekenis van

de *vrije genade* wordt aangetoond, nl. *aanbieding*. Dat drukt tevens de ernst uit en de dierbare goederen die aan de orde komen in de algemene roeping. Zoals er volgt: Art. 8 hfd. 3/4 *"Doch zo velen als er door het Evangelie geroepen worden, die worden ernstiglijk geroepen. Want God betoond ernstig en waarachtig in Zijn Woord wat Hem aangenaam is"*.

In de strijd over het algemeen AANBOD van genade nam J. van Woensel duidelijk positie in tegen hen die een ruim AANBOD predikten. Jammer, dat hij gebruikte citaten niet volledig weergaf. Echter schrijft hij: *dat hij niet wilde veroordelen die het woord aanbieden in een gezonde of bestaanbare zin gebruiken*. Zie blz. 19, *Vervolg op Zedige bedenkingen over: Het schenken in de Heidelbergse Catechismus* enz. door J. van Woensel, lidmaat der Gereformeerde Gemeente te Amsterdam, 1782.

Aanbieden van de goederen door Christus verdiend, is een beeldspraak ontleend aan *de markt van vrije genade*, volgens Jesaja 55:1. *O alle gij dorstigen, komt tot de wateren en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk*. Hier wordt een nodiging gedaan tot hongerigen en dorstigen die iets zoeken en willen kopen; maar in geen geval zoeken ze op de markt van *vrije genade*, waar alleen goederen zonder prijs en geld verkocht worden. Op deze markt worden de goederen van Christus aangeboden, onvoorwaardelijk en voorwaardelijk. Onvoorwaardelijk, omdat het zonder geld is en de voorwaardelijk omdat men zijn eigen kooppenningen niet mee mag nemen.

In deze beeldspraak zou een menselijke gedachte kunnen liggen, dat kopers enigszins vrijgelaten worden in hun keuze. Een aanbieding is vrijblijvend, theoretisch gezien. Want in gewoon koopmanschap is er normaal gesproken, geen sprake van goederen die gratis verstrekt worden.

Nu, wat zegt de "Dordtse Leerregels" over de prediking en over de belofte des Evangelies? ***Ze moet voorgesteld worden, met bevel van geloof en bekering!!*** Dit is een Bijbelse manier van spreken. Deze prediking is Gode behagelijk en voor de mens onmisbaar. Aanbieden is eigenlijk te zwak, te oppervlakkig uitgedrukt. *Aanbieden kan in natuurlijke zaken vrijblijvend zijn, hoewel de aanbieding van God in het Evangelie dat vanzelf nooit en te nimmer is. Juist daarom hebben de auteurs van de Leerregels dit woord aanbieding ook praktisch niet gebruikt. Het Evangelie is in zekere zin geen aanbieding, maar een Goddelijk bevel en een kracht Gods tot eeuwige zaligheid als het met geloof samen gaat.*

Laten we toch vasthouden aan de eenvoudige bijbelse uitdrukking: "Bekeert u en geloof het evangelie!" Hier mogen we niet redeneren uit onze doodsstaat. Dan ontduiken we Gods eis en bevel. Het gevolg ervan is een dodelijke lijdelijkheid. En dan krijgt God de schuld van onze onbekeerde toestand.

Wie of wat wordt ons aangeboden?

Wie of wat wordt ons voorgesteld of aangeboden?

De Leerregels zeggen: *Christus, door de belofte van het Evangelie*. Dit houdt in: *Verzoening met God, door het geloof in Christus*.

Hetgeen ons voorgesteld en gepredikt wordt is dus volgens Art 5 hfd 2: "Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk die in de gekruisigde Christus geloof, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe".

Het zou verward klinken als we zeggen: de roeping, (of wedergeboorte) wordt ons door de uitwendige roeping aangeboden. In de orde die de Heere houdt in de Schrift roept Hij zondaren tot bekering en geloof in Christus. Zodra deze uitwendige roeping door Gods Geest krachtig doordringt in het hart, reflecteert de zondaar op de stem des Heeren. Deze is de inwendige roeping. Vandaar dat in art 12 hfd. 3/4 de Dordtse vaders zeggen:

En dit is die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking uit de doden en levendmaking, waarvan zo heerlijk in de Schrift gesproken wordt, dewelke God, zonder ons, in ons werkt. En deze wordt in ons niet teweeggebracht door middel van de uiterlijke predikatie alleen, noch door aanrading, af dergelijke wijze van werking, dat wanneer nu God Zijn werk volbracht heeft het alsdan nog in de macht des mensen zou staan, wedergeboren te worden of niet wedergeboren te worden, bekeerd te worden of niet bekeerd te worden..."

Voorwaardelijk of onvoorwaardelijk?

Een groot aantal theologen voegden bij *de aanbieding van genade* het woord **voorwaardelijk** toe. Zij leren dat aan onbekeerden Christus voorwaardelijk wordt aangeboden. W. à Brakel schrijft in de Redelijke Godsdienst, deel I, hfd. 6, no. 22: "Het is Gods goedheid de onbekeerlijken het Evangelie met een *voorwaardelijke* belofte voor te stellen en 't is der mensen plicht dat Evangelie te gehoorzamen; de verkiezing verhindert hen niet, maar hun eigen boosheid en daardoor wordt God verheerlijkt als Hij hen om hun eigen ongehoorzaamheid veroordeelt."

Dus, 'het gaat er in feite om of het aanbod voorwaardelijk of *onvoorwaardelijk* is. Wederbarende genade is herscheppend en niet anbietend van aard. Alle zaligmakende goederen, dus het 'wezen des verbonds' worden onvoorwaardelijk door Christus geschonken. De Gereformeerde vaders hebben geleerd dat de uitwendige roeping- of zo u wilt: het aanbod van genade voorwaardelijk van inhoud is.'

De geschillen over voorwaardelijk en onvoorwaardelijk kunnen gemakkelijk beslist worden, als men zich eerlijk en onvoorwaardelijk stelt onder de uitspraak van Gods Woord en de oprechte uitleg over dit onderwerp. Allen erkennen de geestelijke doodstaat van de mens, de eis van God om Hem te gehoorzamen, de verzoening met God door Christus' offer, en de noodzakelijkheid van het inwendige werk van Gods Geest. En dat een zondaar tot Christus moet komen zo goddeloos als hij is, zonder enige goede gestalten of voorwaarden. De Heere vraagt een onvoorwaardelijke overgave aan Hem. Kortom,

- Aan de roeping of levendmaking gaat geen voorwaarde vooraf.
- Aan het geloof in Christus gaat geen voorwaarde vooraf om iets te verdienen, maar wel is er sprake van een voorgaande zielsgestalte, overtuiging van zonde, (Joh. 16: 8-10) verlaten van de wereld, enz.
- Aan de belofte van de eeuwige zaligheid is altijd een voorwaarde verbonden: het geloof in Christus.

Nu, in principe zijn beide partijen deze mening toegedaan, al is het dat woordkeus verschillend kan zijn. De strijd die over leerstukken gevoerd werd en wordt heeft dikwijls achtergronden die niet direct helder aan het licht komen. Oprechten kunnen zich soms onschriftuurlijk uitdrukken, (helaas) terwijl mensen met een verkeerd doel zich kunnen beijveren om Bijbelse taal te gebruiken.

Eis tot geloof vanuit de wet of het evangelie?

Er zijn theologen die de eis tot geloof en bekering, als een voorwaarde tot geloof in Christus niet afleiden vanuit het Evangelie, maar vanuit de schepping naar Gods beeld, het werkverbond en de wet.

Justus Vermeer schrijft in zijn oefening over het Genadeverbond, in de Keurstoffen: *"Al de eisen zijn hier beloften en vloeien voort uit het verbond. ... Zie, vrienden, hoe het Genadeverbond geen voorwaarden of conditiën kan hebben. Dan ware het Genadeverbond wederom een wet geworden; de wet alleen eist en schrijft plichten voor."*

Dat neemt niet weg dat Vermeer ook leert in zijn Catechismusverklaring, Zondag 46, eerste deel:

"Hier zou men kunnen vragen: Wanneer het dan zo is, dat een vijandig, onbekeerd mens geen Vader in Christus tot God mag zeggen, mag hij dan in het geheel niet bidden?"

Wij antwoorden hierop:

Dat het zijn plicht is en blijft. God eist het van hem en beveelt hem in Christus te geloven, en dus met Christus in de armen in waarheid tot God als Vader te naderen. En dus ook alles, op grond van de volmaakte gehoorzaamheid van Jezus, van God als Vader gelovig te begeren. Hier uit volgt dat hij niet kan. Hij mag niet liegen, en evenwel moet hij bidden. Deze engte moest werkzaamheden in zijn ziel veroorzaken."

Een heilige rechtsgrond voortvloeiend uit de openbaring van de aanbiddelijke God in Christus, is het directe en ontzaglijke bevel van God, gebiedende alle hoorders van het evangelie om tot Christus te komen, op de manier die Hij ons voorgeschreven heeft, en in Hem te geloven. 1 Johannes 3:23: *"En dit is Zijn gebod, dat wij geloven in den Naam van Zijn Zoon Jezus Christus, en elkander liefhebben, gelijk Hij ons een gebod gegeven heeft."*

Conclusie, de roeping tot geloof in alles wat God in Zijn Woord heeft geopenbaard, is een plicht uit de Wet en een gebod uit de verkondiging van het Evangelie. Wie meent dat de roeping door het Evangelie vrijblijvend is, kent nóch de aard ervan, nóch de aanbiddelijke Auteur Die ons eeuwig welzijn beoogt.